N°. 168. 1853.

# DE GRONDWET.

VERSCHIJNT
Alle dagen, behalve Zon- en Feestdagen.

DONDERDAG 8 DECEMBER.

ABONNEMENTSPRIJS:
Voor 's Gravenhage per 3 maanden . . . . . . f 4.50.
Voor de overige steden des Rijks . . . . . . „ 5.00.

PRIJS DER ADVERTENTIEN:
Van één tot zes regels. . . . . . . . f 1.00.
Voor elken regel meer. . . . . . . . „ 0.15.
Behalve de 35 cts. zegelgeld.

UITGEVERS-DIRECTEUREN:
JOH. NOMAN en ZOON, te 's Gravenhage.
Brieven franco aan het Bureau De Grondwet.
Jan Hendrikstraat, n°. 259.

Hoofd-Bureau voor Ned. Oost-Indië:
VAN HAREN NOMAN EN KOLFF, te Batavia.
Prijs franco per Landmail voor Java en buitenbezittingen, per jaar, met vooruitbetaling bij het nemen van het abonnement f 60, Ned. Cour.

## AFSCHAFFING VAN BELASTING, GEENE VERMINDERING VAN HET STAATS-INKOMEN.

### I.

De oude stelregel, dat, in belastingzaken, tweemaal twee geen vier geeft, is sedert jaren door de ondervinding in alle landen bevestigd: onze tijd heeft het bewijs geleverd, dat ook de tegenoverstaande regel, vier min twee laat slechts twee over, in belastingzaken even onjuist is.

Het schijnt niet ongepast, dit in bijzonderheden aan te toonen, omdat zoowel voorstanders als bestrijders van het voorstel der negen leden, *wel* gevraagd hebben: kan de schatkist zestien ton aan inkomsten missen? maar *niet* hebben nagegaan, of afschaffing van belastingen, die meer bepaald handel en nijverheid belemmeren, tot een bedrag van zestien ton, het gezamenlijk bedrag der Rijks-inkomsten met zestien ton zoude doen verminderen?

Ook de voorstellers *schijnen* te onderstellen, dat de aanneming van hun voorstel aan de schatkist een verlies van 16 ton zou veroorzaken: zij zeggen toch in de Memorie van Toelichting: „De algemeene duurte van „levensmiddelen vordert, dat de schatkist eenig offer „brenge aan het algemeen belang. Voor de dienst van „1854 valt op een vermoedelijk overschot van vier „millioen te rekenen. Indien men nu tot eene vermindering van lasten besluit, ten bedrage van f 1,650,000, „dan kan men zoodanig voorstel wel niet dan uiterst „gematigd noemen. Er blijft dan nog eene speling over „van bijna 2½ millioen, die men op de opbrengst der „middelen kon tekort komen, zonder dat het evenwigt „tusschen ontvangsten en uitgaven worde gestoord."

De Heer VAN BOSSE is te goed financier, om niet te weten, dat vermindering of afschaffing van belastingen, die het algemeen verbruik beletten, de opbrengst der overig blijvende verhoogt; maar het Nederlandsche volk heeft [illegible] axioma nog zoo weinig bij ondervinding leeren kennen, dat het den voorstellers niet ten kwade kan geduid worden, indien zij over deze, in het oog der menigte hoogst onzekere vergoeding, gemeend hebben het stilzwijgen te moeten bewaren.

In ons oog is die vergoeding ten minste voor een gedeelte zelfs reeds in het eerste jaar, meer dan waarschijnlijk. Wij zouden kunnen wijzen op de gunstige gevolgen van de vermindering der opcenten op zout, zeep, bier en azijn, turf en steenkolen en het collectief zegel daarvan in 1838, toen de Minister van Financiën aan de Staten-Generaal, namens den Koning, mededeelde, dat de gunstige toestand der Financiën (in 1838) toeliet, om de opcenten op die artikelen van 25 op 5 te brengen. Wij zouden kunnen wijzen op de gevolgen van het tarief van 1845, waarbij de invoerregten op bijna alle grondstoffen, en op enkele [illegible] alle uitvoerregten werden opgeheven. Wij zouden kunnen wijzen op de gevolgen der vermindering van sommige invoer — op de afschaffing van alle doorvoerregten bij de scheepvaartwetten; op de gevolgen van de lager gestelde briefporten; op de gevolgen der vermindering van regten bij de tractaten met Belgie en met het Tolverbond bedongen; op de gevolgen der afschaffing van de belasting op het geslagt van varkens en schapen; *na* alle deze partiële verminderingen en afschaffing van belastingen is toch het algemeen Staatsinkomen niet verminderd, maar integendeel vermeerderd. Wij zeggen *na* en niet *door*, omdat wij alleen het feit willen constateren, en omdat alle die wijzigingen in Nederland nog geïsoleerde feiten zijn, die, wanneer ze niet door de ondervinding in andere landen bevestigd werden, zeker niet voldoende zouden wezen, om de stelling te staven dat afschaffing van bepaalde belastingen, mits met voorzigtigheid en stelselmatig toegepast, geene of althans geene blijvende vermindering van inkomsten ten gevolge heeft.

Maar er is één land in Europa, waar vermindering en afschaffing van belastingen, zonder er andere voor in de plaats te stellen, sedert meer dan tien jaren, stelselmatig is tot stand gekomen; een land met nog meer schulden bezwaard dan Nederland, en waar nog geen twaalf jaren geleden, bijna alle de eerste levensbehoeften, even als nu nog in Nederland, zwaar belast waren; een land waar op dit oogenblik geene accijnsen of regten op levensbehoeften meer bestaan. Dat wij van Engeland spreken zal voor ieder duidelijk zijn; de in dat rijk het eerst tot stand gekomen hervorming van het postwezen, en gelijkstelling van alle vlaggen, heeft in andere landen, en ook in Nederland navolging gevonden; nu er hier te lande sprake is van afschaffing van belastingen meenen wij, dat het nuttig kan wezen in korte trekken uiteen te zetten, wat in Engeland sedert 1821 gedaan is tot hervorming van het belastingstelsel, en welke resultaten dit voor de schatkist heeft opgeleverd.

De resultaten zullen wij in cijfers doen kennen. Voor Engeland valt dit ligt: daar toch zijn sedert 1804 alle de veranderingen in het bedrag en heffing der belastingen, na korter of langer tusschenruimte, aan het Parlement medegedeeld, in staten, die door heldere rangschikking uitmunten, en hoewel in bijlagen tot in de minste bijzonderheden afdalende, over alle de wijzigingen een enkel algemeen overzigt geven, dat de uitkomsten in elk tijdvak verkregen duidelijk voor oogen stelt. In de laatste tijden wordt die staat telken drie of vier jaren aan het Parlement medegedeeld; de laatste staat loopt over de jaren 1845 tot en met 1851, en is op 26 Mei 1852 op last van het Huis der Gemeenten gedrukt (Parliamentary Paper N°. 406).

Van 1821 tot 1831 werden nieuwe belastingen ingevoerd tot een bedrag van 1,651,984 p. s., maar daarentegen belastingen afgeschaft die te zamen p. s. 18,973.388 opbragten, dus voor p. s. 17,321,404 meer afgeschaft.

| | |
|---|---|
| De geheele opbrengst der belastingen was in 1821 . . . . | p. s. 54,477,641 |
| in 1831 . . . . | „ „ 46,161,674 |
| dus minder in 1831 . . . . | p. s. 8,315.967 |

In dat tijdvak was er voor eene som van ruim 17 millioen p. s. aan belastingen afgeschaft; het inkomen der schatkist was slechts met ruim p. s. 8 millioen verminderd.

De onveranderd gebleven en de gewijzigde belastingen bragten in 1831 ruim 9 millioen p. s. meer op dan in 1821. De geheele opbrengst der belastingen bleef echter nog een half millioen p. s. beneden hetgeen zij zouden hebben moeten opbrengen, als men de vermeerderde bevolking in aanmerking neemt.

Deze vooruitgang is echter reeds groot, als men ze vergelijkt met het tijdvak van 1814 tot 1821: in die jaren werden belastingen afgeschaft tot een bedrag van 14¼ millioen p. s., maar het waren alle *directe belastingen*; de overig gebleven belastingen zouden, naar evenredigheid der vermeerderde bevolking, bijna 14 millioen p. s. *meer* hebben moeten opbrengen, zij bragten slechts ruim 5 millioen p. s. meer op, dus 9 millioen p. s. te weinig.

Van 1821 tot 1831 werden grootendeels *in- en uitgaande regten en accijnsen* afgeschaft en verminderd; de uitkomst was, dat de meerdere opbrengst der overgebleven belastingen op één half millioen na, in evenredigheid stond tot de vermeerderde bevolking, of met andere woorden, de in 1831 bestaande mindere opbrengst van 9 millioen p. s. was niet alleen aangevuld, maar op een half millioen na bragten zij op, wat zij wegens toeneming der bevolking na 1821, meer moesten opbrengen. Wij moeten op dit feit bepaald de aandacht vestigen, omdat er uit blijkt, welke verschillende uitkomsten in Engeland verkregen zijn, door het afschaffen van *directe* en van *indirecte* belastingen; later zal dit nog duidelijker blijken.

Van 1831 tot 1841 werden nieuwe belastingen geheven tot een bedrag van 2,400,501 p. s., maar daarentegen belastingen afgeschaft die te zamen 6,334,166 p. s. opbragten, dus voor 3,933,665 p. s. meer afgeschaft; ⅓ aan indirecte, een klein ⅓ aan directe belastingen, en een groot ⅓ aan zegelregt en verminderd brievenport.

| | |
|---|---|
| De geheele opbrengst der belastingen was in 1841 | 47,650,808 p. s. |
| in 1831 | 46,161,674 „ |
| dus *meer* in 1841 | „ 1,489,134 „ |

Het afschaffen van 4 millioen p. s. aan belastingen, gaf dus in dat tijdvak geen verlies aan de schatkist van 4 millioen p. s., maar integendeel eene *winst* van bijna 1½ millioen p. s.

De gunstige gevolgen van het voortdurend afschaffen van belastingen, die meer bepaald handel en nijverheid belemmeren, op de toeneming der algemeene welvaart, bleken in dat tijdvak nog op eene andere wijze.

Wij toonden vroeger aan, dat het afschaffen van 14¼ millioen p. s. aan *directe* belastingen het gevolg had gehad, dat de overgebleven belastingen, naar evenredigheid der toegenomen bevolking, 9 millioen p. s. te weinig opbragten.

Wij zagen dat het afschaffen van 17 millioen p. s. van 1821 tot 1831, grootendeels aan *indirecte* belastingen het gevolg had, dat de overgebleven belastingen maar één half millioen minder opbragten, dan zij volgens de toeneming der bevolking zouden hebben moeten opbrengen.

De hervorming der brievenposterij, de wijzigingen in de zegelwet, en de vermindering der in- en uitgaande regten, waren in het tijdvak van 1831 tot 1841 tot stand gebragt, met het doel om handel en nijverheid te bevoordeelen: er waren in die tien jaren maar 4 millioen p. s. afgeschaft, en het gevolg was, dat de overgebleven belastingen *voor de eerste maal meer* opbragten dan zij in evenredigheid der toegenomen bevolking hadden moeten opbrengen, en eene som van 2.147,393 p. s.

Was echter de uitkomst van dit tienjarig tijdvak, als een geheel beschouwd, gunstig, in de laatste jaren vooral sedert 1838, was de toestand der Engelsche Financiën zeer verachtend. De oorlog tegen China, het dreigend aanzien der Oostersche quaestie en vele andere oorzaken hadden de uitgaven doen klimmen en de inkomsten verminderen; men had in den nood trachten te voorzien door verhooging der belastingen, te vergeefs: de in- en uitgaande regten en accijnsen waren in 1840 met 5 p.ct. verhoogd, de opbrengst was slechts met ½ pct. vermeerderd; het te kort in de schatkist bedroeg ruim 4 millioen p.s.; algemeene teruggang in alle zaken deed overal ontevredenheid ontstaan. Een nieuw ministerie trad op. Sir R. Peel overtuigd dat de ongunstige toestand het blijvend gevolg was van een verkeerden staat van zaken, begreep dat alleen hervorming van het handel- en belastingstelsel duurzame verbetering kan bewerken.

Door directe belasting, in de plaats te stellen van indirecte, door het afschaffen van verbodsregten, door den invoer van grondstoffen geheel vrij te stellen, door de regten op de eerste levensbehoeften aanzienlijk te verminderen, begon hij het groote werk, hetgeen hij en zijne opvolgers tot op den huidigen dag hebben voortgezet, en waardoor Engeland nu verkregen heeft vrijen handel en vrije scheepvaart; dat is in den zin, die men in Engeland aan die woorden geeft: afschaffing van beschermende regten, onbeperkte concurrentie en vrije onbelaste invoer en verbruik van alle grondstoffen, dus ook van levensmiddelen en voorwerpen van eerste behoefte, die men, naar ons inzien teregt, in Engeland als grondstoffen voor handel, nijverheid en scheepvaart beschouwt.

In een volgend artikel zullen wij aantoonen, welke de finantiële gevolgen zijn geweest van dat stelsel over het volgende tienjarig tijdvak van 1841 tot 1851.

## «SUR MON AME ET MA CONSCIENCE.»

De zitting der Tweede Kamer van 6 December zal, wij vertrouwen het, eene gedenkwaardige bladzijde beslaan in de jaarboeken onzer parlementaire geschiedenis.

Al wat *de haat* kon bijeenzamelen; al wat een Ministerie, uit de kuiperij geboren, noodig had, om zijn oorsprong te doen bedekken, ter rekking van zijn jammerlijk leven, zag men dáár, door een der Ministers, aangevoerd om het vorige Ministerie te verpletteren.

Niet gelijk een staatsman, die rekenschap aflegt van zijne diplomatieke zending, trad de Heer LIGHTENVELT op; maar gelijk het Openbaar Ministerie, aan hetwelk, — dank zij de hulp van de niet altijd kiesche nasporingen der *policie*; van de verhooren van in de war gebragte of zelven ten halve ingelichte getuigen; van de vindingrijkheid van crimineel-justitiële combinatiën; van het opsporen van kladjes papier en vlugtig daarheen geworpen geschriften; van het bespieden van de gangen en handelwijzen van particulieren, — het eindelijk gelukt ééne acte van beschuldiging op te maken, waarvan de ijsselijkheid den hoorder de haren ten berge doet rijzen. Maar de eenvoudige, onopgesmukte, hollandsche, ronde ophelderingen van de beschuldigden staan daartegen over: *«de waarheid heeft God lief»*.... en de acte van beschuldiging valt, in al het afzigtelijke van den haat, die daartoe heeft gedreven, met de verontwaardiging der Natie op den aanklager terug.

*«Sur mon âme et ma conscience!»* aldus verklaarde de Heer LIGHTENVELT, was hij overtuigd, dat het Hof van Rome *«mededeeling»* had gedaan van de voorgenomene kerkelijke organisatie; eene mededeeling, die als officieus moest beschouwd worden.

Die *«mededeeling»* was *«sur mon âme et ma conscience»* gedaan:

1o. aan den Minister van Buitenlandsche Zaken, den Heer VAN ZUIJLEN VAN NIJEVELT;

2°. aan den Minister van R. C. Eeredienst, den Heer STRENS;

3°. aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, den Heer THORBECKE;

Laat ons zien, *op welke gronden* de Heer LIGHTENVELT — oud-lid van den Hoogen Raad der Nederlanden — durft zweren *bij zijne ziel en bij zijn geweten.*

Hij heeft gelezen te Rome.... wat? Brieven van de Heeren VAN ZUIJLEN, STRENS en THORBECKE? O neen! Hij heeft gelezen de *«documents positifs»* van den Kardinaal ANTONELLI, en deze zijn.... *brieven van den Internuntius te 's Hage*, die inhouden verklaringen omtrent bijeenkomsten en gesprekken, die hij *zou* gehad hebben met de Heeren VAN ZUIJLEN en STRENS.

Maar de heer VAN ZUIJLEN VAN NIJEVELT verklaart *«ten plegtigste»*, dat hij van al wat die brieven melden niets afweet. Maar de heer STRENS legt de verklaring af, dat wie beweert, wat in die brieven staat geschreven, *onwaarheid* spreekt; dat de beweringen, omtrent hetgeen tusschen hem en den Internuntius zou zijn gesproken zijn *leugenachtig* en ging men er mede voort, hij zou ze brandmerken als *lasterlijk*. En toch, blindgeloovig op een éénzijdig bewijs, verklaart de heer LIGHTENVELT, *«sur mon âme et ma conscience»* dat de mededeeling is gedaan!!

Maar de heer LIGHTENVELT heeft nog *veel meer* bevonden. Hij heeft de ambtenaren van zijn departement ondervraagd, verhoord en hij is te weten gekomen, dat de Internuntius op zekeren audientie-dag bij den Heer STRENS is geweest; dat daarna de heer STRENS den referendaris-secretaris heeft gelast zekere nota op te maken; dat de *secretaris* in berekeningen is getreden, omtrent hetgeen de instelling der hierarchie zou kosten; dat hij kladjes papier heeft gezonden met cijfers daarop; dat het hem gelukt is den datum, waarop die cijfers *moeten* geschreven zijn, te combineren ...... op alle welke — onomstootelijke, voor een jurij geruststellende bewijzen, de heer LIGHTENVELT verklaart, *op zijn ziel en op zijn geweten*, dat de mededeeling is gedaan! Wij verwijzen onze lezers naar de onderstaande redevoering van den heer STRENS, en zij zullen ontwaren, welk een ligtvaardig jury de Min. voor de R. C. Eered. zou zijn.

De heer LIGHTENVELT is evenwel met zijne *bewijzen* nog niet ten einde. Het is *«geconstateerd»*, dat de Internuntius met den heer VAN ZUIJLEN VAN NIJEVELT heeft gesproken over de bisschoppelijke quaestie. De heer VAN ZUIJLEN, die nu toch wenschte te weten, of dat gesprek zou zijn de *«communication officieuse»*, vroeg den heer BELGRADO: *«Est ce une communication que vous me faites?»* En de Internuntius antwoordde daarop (let wel): *«Communication ou non, voilà ce que vous verrez accompli dans six semaines!»* En naar aanleiding van dit ondiplomatiek, nietsbeteekenend antwoord, verklaart de heer LIGHTENVELT, *«sur mon âme et ma conscience»*, dat de mededeeling is gedaan!!

Het meest verpletterend bewijs is bewaard gebleven voor het laatst. Ook de Min. van Binnenl. Zaken, de heer THORBECKE, heeft het geweten;...... want, *al wandelende* met een lid van de Tweede Kamer, die in geenerlei officiële betrekking stond tot de zaak, had dat lid, bij wijze van gerucht, de aanstaande organisatie verhaald! Het bewijs is, voor den heer LIGHTENVELT krachtig genoeg geweest, om te verklaren *«sur mon âme et ma conscience»*, dat de mededeeling is gedaan!

Wij wegen hier *niets* bij. Alle hefboomen van haat, spitsvondigheid en combinatie zijn in beweging gebragt, om eene gedrochtelijke beschuldiging te doen verrijzen. De aanraking alleen van *de ongekunstelde waarheid* heeft het wanschepsel doen wegkrimpen in den boezem, waaruit het is gekropen; en de heer LIGHTENVELT heeft, sidderende voor zijne ziel en zijn geweten, *na* het op nieuw openleggen van de heilige waarheid, *zijne «overtuiging» niet durven herhalen*!

De Natie oordeele, of de brieven van een *Italiaanschen* diplomaat en de daardoor overtuigde «ziel en geweten» van den heer LIGHTENVELT, lid van het Ministerie DONKER-VAN-HALL, zwaarder wegen dan de verklaringen van *vier Nederlandsche Staatslieden*: van de heeren THORBECKE, VAN ZUIJLEN VAN NIJEVELT, VAN BOSSE EN STRENS.

---

# Buitenland.

De Buitenlandsche berigten behelzen nog vele redeneringen en gissingen over het opstellen van de nieuwe voorwaarden van schikking der Oostersche zaken en over eene nadere nota voor Rusland.

Wat de eerstbedoelde voorwaarden van schikking aangaat, het schijnt aan geen twijfel onderworpen, dat die opgesteld zijn; doch waar bestaan zij in? In eene gezamenlijke verklaring van de vier mogendheden tot erkenning van de onschendbaarheid der Turkschen grondgebieds, en de vraag aan Turkije op welken grondslag het over den vrede wil handelen. Bladen zelfs die den geheelen zomer de zaak vredelievend hebben ingezien, vinden hierin weinig waarborg voor een gunstigen althans eenen spoedigen afloop van het geschil, daar Rusland stijf en sterk op zijn stuk blijft staan, Turkije van geen onderhandelingen wil hooren, indien de Donau-vorstendommen niet ontruimd worden.

Wat de Russische nadere nota betreft, het bestaan daarvan wordt van eene geloofwaardige zijde stellig tegengesproken.

Van het krijgstooneel in de Vorstendommen meldt men heden, dat de winter zich aldaar meer en meer deed gevoelen, en Omer-Pacha zich verpligt had gezien, ten behoeve van den gezondheids-toestand zijner troepen de kampementen in het open veld al meer en meer op te breken; hij had zijne meeste magt in de steden ingelegerd; slechts eenige observatie-troepen aan den Donau achtergelaten.

De Serviërs schijnen thans geneigd, zich aan de Montenegrijnen aan te sluiten; een verbond, dat de zaken der Porte zeer zou benadeelen.

Berigten uit Portugal, van den 29 Nov. houden in, dat den 19 te voren met veel plegtigheid de begrafenis van de overledene Koningin had plaats gehad. De meeste eerbied werd aan hare nagedachtenis bewezen en talrijke bezendingen kwamen brieven van rouwbeklag aan den Regent aanbieden. Het regentschap werd van alle zijden ondersteund en men koesterde geene vrees meer voor onlusten. De geruchten, alsof te Oporto eene beweging voor Dom Miguel was uitgebroken, zijn geheel ongegrond bevonden. Men houdt het er echter altoos voor, dat de Regent de vervroegde meerderjarig-verklaring aan de Cortes zal vragen.

Uit Spanje meldt men, dat de begrooting den 29 Nov. aan de afgevaardigden is aangeboden, benevens een ontwerp van wet nopens het consolideren der vlottende schuld door middel van 3 pct. fonds. Het ministerie deed voorts eenige vermindering te gemoet zien op de tolregten en de vrijstelling van zout en tabak.

---

# Binnenland.

## Staten-Generaal.

### Tweede Kamer.

*[Wij geven heden meer uitvoerig, gewis ten genoege van onze talrijke lezers, de belangrijke redevoeringen, in de zitting van gisteren, 6 dezer, door de heeren* THORBECKE, *VAN* BOSSE *en* STRENS *uitgesproken.]*

De heer THORBECKE herinnert, dat de Minister zijne verdediging van het hoofdstuk begonnen was met op de noodzakelijkheid aan te dringen van het bestaan van afzonderlijke departementen van Eeredienst. Die minister is daardoor teruggetreden in de discussie, over die vraag reeds gisteren gehouden en waarvoor zich de Kamer reeds verklaard heeft. Hij vindt dus andermaal aanleiding zijn gevoelen daaromtrent kenbaar te maken. De minister heeft zich tot staving zijner bewering beroepen op andere landen, waar zich afzonderlijke departementen van Eeredienst bevinden. Maar Spr. meent dat er in andere landen daarvoor redenen kunnen bestaan en die niet gelden hier te lande. Maar, vroeg de minister, hoe kan men kerkgenootschappen beschermen, die men niet kent? Nu erkent Spr., dat er onder alle vereenigingen geene is, die men meer behoeft te eerbiedigen en te beschermen dan de kerkgenootschappen; maar daarom acht hij nog niet het bestaan van afzonderlijke ministerien noodig, ten minste het betoog daartoe is niet geleverd.

Die ministerien treden z. i. te zeer in de huishoudelijke inrigting der kerkgenootschappen zelve. De noodzakelijkheid dier afzonderlijke departementen werd nog verdedigd met het oog op de teederheid der daarbij betrokken aangelegenheid. De minister, zeide men, moet zich vereenzelvigen met de eigenaardige behoeften en belangen der kerkgenootschappen. Ziedaar juist de hoofdreden, waarom spr. steeds gemeend heeft, dat afzonderlijke ministerien van Eerediensten hier te lande *niet* te pas komen. De kerkgenootschappen moeten, ja mogen z. i. niet hebben een afzonderlijk orgaan in de Regering. De zaken der eeredienst moeten niet uit een Protestantsch of Katholijk oogpunt worden beschouwd. Zijns bedunkens hebben afzonderlijke departementen van Eeredienst nooit eenig goed gesticht, maar steeds geschaad. De moeijelijkheden, onaangenaamheden en bekommering, waaraan de ministers in de laatste zes maanden ten prooi zijn geweest, — zijn zij inderdaad niet uitsluitend te wijten geweest aan het bestaan der afzonderlijke departementen? Die moeijelijkheden en bekommering konden worden vermeden door de opheffing dier departementen. — De minister is vervolgens getreden in eene historische verklaring van hetgeen er ten aanzien der voorafgaande mededeeling betrekkelijk de vestiging der Katholijke hierarchie hier te lande zou zijn geschied onder het vorig Gouvernement. Voor alsnog zal Spr. de beantwoording daarvan overlaten aan dien oud-ambtgenoot (den heer *Strens*), die inzonderheid in deze aangelegenheid was betrokken. Maar de minister had ook sprekers naam in die mededeeling gemoeid; en nu wenscht hij vooraf *drie* punten vast te stellen. 1°. Waarom is het hier inderdaad te doen? Niet om de *zaak*; want of de voorafgaande mededeeling nopens de in te voeren bisschoppelijke hierarchie geschied ware of niet, dit zou op de vestiging zelve van geen den minsten invloed zijn geweest; 's lands belang was er op geene wijze in betrokken. Het is dus alleen te doen om eenige namen, in deze onderhandelingen betrokken. — 2°. welke voorafgaande mededeeling werd van de zijde van het vorig Gouvernement verwacht? Eene voorafgaande mededeeling — immers zoo was de indruk steeds geweest bij het vorig Gouvernement en zoo is die nog bij hem eene voorafgaande mededeeling niet enkel nopens het getal bisschoppen of der zetels, maar eene voorafgaande mededeeling nopens tijd en wijze van invoering hier te lande, en eene *schriftelijke* mededeeling, waarop een gouvernements-advies kon volgen. Hij heeft van dien indruk, waaronder hij steeds geweest is, getuigenis gegeven in de discussie van April en later, en hij heeft zich daarop steeds beroepen. Die indruk is ook ten duidelijkste ontwikkeld in de circulaire van den 31 Maart, (men lette op den datum) door hem in zijne vorige betrekking aan de commissarissen des Konings in de provinciën toegezonden. Met eerbiediging der grondwettige vrijheid tot kerkelijke organisatie, wordt daarin echter de wensch naar voorafgaande mededeeling van de zijde van Rome medegedeeld nopens *tijd* en *wijze* van uitvoering, en er bijgevoegd het *niet-voldoen* aan dit verlangen, «waarvan hier alles afhing.» Daarop nu worden in de circulaire wenken gegeven in belang van orde en in het belang der verdraagzaamheid. Die circulaire is in den Ministerraad gebragt en dáár goedgekeurd.

Als het nu *onjuist* was geweest, dat er *geene* voorafgaande mededeeling was geschied, dan zouden toch de betrokken ministers zich met de circulaire niet vereenigd hebben, maar daartegen zijn opgekomen. Het is dus kennelijk, dat *alle* zijne ambtgenooten onder denzelfden indruk waren, als waarin hij de circulaire had ontworpen.

Het 3de punt, dat hij wenscht vast te stellen, is dit. Aangenomen nu eens, zoodanige mededeeling als hij wachtte, en, naar zijne overtuiging, ook door zijn' ambtgenoot gewacht werd, — ware geschied, en die mededeeling hadde een min gunstig advies van de Regering uitgelokt — de bisschoppelijke hierarchie had daarom evenzeer, immers voor zooveel zij bleek alsnog binnen de publieke orde te blijven, ook dan kunnen zijn ingevoerd en zelfs door de vorige Regering in bescherming moeten zijn genomen. Wat is er nu gebeurd? Er is werkelijk GEENE *mededeeling* ontvangen, hetzij die als *officieel* of als *officieus* kan worden beschouwd. Maar hij heeft zich meermalen afgevraagd, hoe die overtuiging van het vorig Gouvernement te rijmen zij met de *schijnbare* tegenstrijdigheid deswege in de nota van den kardinaal ANTONELLI? Die schijnbare tegenstrijdigheid weet hij nog niet uit authentieke bronnen te verklaren; maar het is hem voorgekomen, dat de hoogst waarschijnlijke oplossing voor de hand ligt. Van de zijde van Rome had men zich niet verbonden tot het doen van voorafgaande mededeeling. Maar de laatstvorige Minister van Buitenlandsche Zaken (de Heer VAN SONSBEECK) had in een rapport aan den Koning, en zelfs in een brief aan den Internuntius te kennen gegeven, dat nopens die mededeeling van de zijde van Rome de *belofte* was geschied. En nu heeft hij naderhand uit den mond van den vorigen Min. v. Buitenl. Zaken (den heer VAN ZUYLEN) vernomen, dat de Internuntius zich bij dezen was komen beklagen, en tegenspreken wat in het bedoeld rapport en in den

brief nopens eenige gedane belofte was ter nedergesteld. Hij wenst nu dien strijd niet op te lossen, maar hij moet alleen dit zeggen, dat de bewering van den Internuntius enkel mondeling is geweest, terwijl intusschen in het stuk, aan den Internuntius gerigt, de min. van Sonsbeeck zich had beroepen op zoodanige belofte tot het doen van mededeeling, en daar heeft de Internuntius zich tegenovergesteld en gezegd: zoodanige belofte heb ik niet gedaan. Spr. moet dus denken, dat er een *misverstand* heeft plaats gehad tusschen den heer van Sonsbeeck en den Internuntius. Neemt hij nu aan, dat er werkelijk *geene* belofte is gedaan, dan komt hem de handelwijze van het Hof van Rome voor *deze* te zijn: Men heeft blijkbaar niet willen waarschuwen en zoodanige mededeeling als het Gouvernement verwachtte, niet willen geven, welligt omdat men geen ongunstig advies dezerzijds wilde uitlokken. Maar nu heeft men toch ook niet geheel willen zwijgen en het onderwerp laten aanraken in eenen vorm, die door den betrokken Ministers van Buitenlandsche Zaken en van R. K. Eeredienst is beschouwd als een *particulier gesprek*, en waarna zij nog altijd wachtende waren zoodanige *schriftelijke* mededeeling, waardoor de zaak meer openlijk op het tapijt kon worden gebragt.

Spr. beantwoordt alsnu dat gedeelte van 's ministers rede, waarin zijn persoon in de zaak is betrokken. Volgens het aangevoerde door den minister zou de internuntius een brief, gedagteekend van den 3 Mei, inhoudende, dat aan de overige ministers mededeeling zou zijn geschied, en door middel van een achtenswaardig persoon, lid der Kamer, gelijke mededeeling aan den vorigen Min. van Binn. Zaken ofschoon de Min. van R. C. Eeredienst erkende, dat die mededeeling zeer indirect zou zijn geschied. Spr. nu heeft geen bezwaar en is bereid in allen deele bloot te leggen wat er van die bewering is, ofschoon hij anders huiverig is, om over iets, dat niet meer was dan een *particulier gesprek* over een *gerucht*, dat er destijds liep, de Kamer bezig te houden. Maar nu daarvan eenmaal gewaagd is, meent hij de bevoegdheid te hebben en nu verheugt hij zich, het éénige, wat er met *hem* kan gebeurd zijn, in het licht te stellen. Dit nu komt op het volgende neder: Hij heeft in een Fransch dagblad, de *Indépendance Belge*, de pauselijke allocutie gelezen, en toen wist hij nog niet — hij kan dit verklaren — of wij zouden hebben *drie*, *vijf* of wel *zeven* bisschoppen; en het éénige, wat hem is medegedeeld, was door den Min. van R. C. Eered. omtrent het aartsbisdom in Utrecht, wat toevallig bekend is geworden door een brief van onzen gezant te Rome, aan den Min. van Buitenl. Zaken gerigt, ook in tegenspraak met het verlangen van den vorigen Min. van Buit. Zaken, die zoodanige keuze van vestigingsplaats had willen afraden. Nu erkent hij, dat dit berigt een sterken indruk op hem maakte; en nu ontmoette hij eenige dagen later, *op den weg*, den heer Dommer, en deelde hem dien indruk mede, daarbij vragende of het wel gehandeld was in het belang der zaak zelve en in het belang der verdraagzaamheid in dezen vorm dergelijke nieuwigheid in te voeren en waaromtrent vooraf geene mededeeling was gedaan? Het geachtte lid antwoordde daarop in gelijken geest als Spr. zoo even heeft opgegeven: dat namelijk als vermoedelijke reden, waarom de Internuntius zoodanige mededeeling niet wilde doen als het Gouvernement verwachtte, moet worden beschouwd de vrees voor eenig ongunstig advies dezerzijds. Eenige *weken* of *maanden* later (*juist* weet hij dit niet meer op te geven), las hij in de Hollandsche papieren eene vertaling van de nota van den kardinaal ANTONELLI, waarin gesproken wordt van *documents positifs*, ten betooge, dat werkelijk de bedoelde mededeeling geschied was. Destijds bezocht de Heer DOMMER hem Spr. en hij gaf hem toen zijne bevreemding te kennen, dat de kardinaal zoo durfde spreken over *documents positifs*; toen herinnerde hem de Heer DOMMER, dat hij hem vroeger in zijn kabinet was komen spreken over een *gerucht*, dat er liep, over de vestiging van vijf of zeven bisdommen, en hij moet erkennen, dat hem dit later ontgaan was, omdat hij het in der tijd had opgevat als zoo menig ander gerucht.

Als dit een en ander nu eene aanleiding moet zijn om naar Rome te schrijven, dat er mededeeling was geschied, dan bestaat er, met het oog op de nota van den kardinaal tusschen Rome en hier een groot verschil in het begrip van officiële of officieuse mededeeling. Als het als eene mededeeling kan worden aangemerkt, dat een minister zich begeeft in een *particulier gesprek* over een *gerucht*, dan waarlijk moet die minister zich zeer wachten om niet te worden overvallen, hij zal dan ook nog alleen dit zeggen, dat, indien dat *particulier gesprek* over een *gerucht* het bewijs moet opleveren eener *officieuse* mededeeling, dan gewis heeft die mededeeling niet aan de verwachting van het vorig Gouvernement voldaan, maar als een verwijt mag dit dan niet worden gebezigd. Maar, gelijk hij zoo straks opmerkte, het is onmiskenbaar en duidelijk, dat men eigenlijk geene mededeeling *wilde* doen, maar dat men slechts *pro forma* iets heeft willen laten zeggen. *Regtens* was Rome *niet verpligt* de mededeeling te doen, maar hij heeft nu alleen willen spreken van het niet- voldoen aan het verlangen der vorige Regering, zoo als zij dit had kenbaar gemaakt.

De heer VAN BOSSE beantwoordt den minister, voor zoo ver betreft het aangehaalde in de rede des spr. van 19 Aug. In de *eerste* plaats had hij, de vorige minister van financien, het woord gevoerd, en ging de zaak hem eigenlijk niet aan. Spr. moet daarop antwoorden, dat de min. van financien ook was lid van het kabinet. De regeling van het Kath. kerkgenootschap was een belang van het geheele kabinet, en voor hem van nog te meer, omdat hij tevens belast was met de portefeuille van Herv. Eeredienst. In de *tweede* plaats had spr. zich op een avontuurlijk terrein gewaagd? Men heeft 't reeds heden morgen gehoord, de Minister heeft bij zijn Departement veel bezigheden. Hij zal dan ook de gehouden rede van 19 Aug. waarschijnlijk slechts vlugtig gelezen, althans niet genoegzaam nagegaan hebben het verband, waarin de uitdrukkingen tot elkander stonden. Immers zegt de minister de beschuldiging van misleiding is onnaauwkeurig, ongegrond, ja, zij moet onmogelijk zijn, want het is gebleken, de internuntius heeft geprotesteerd. Spr. moet hierop antwoorden, dat dit protest hier niets afdoet. Hetgeen hij den 19 Aug. op het oog had waren de voorafgegane onderhandelingen, en hiervan had aan het kabinet voorafgaande mededeeling moeten geschieden. Spr. herhaalt het, de Regering verkeerde in de meening dat de belofte tot mededeeling was gedaan. Wanneer er nu in plaats eener schriftelijke, eene mondelinge mededeeling is geschied, dan was dit niet voldoende. Nu moge het woord *misleiding* hard zijn, maar het Pauselijke Hof behoeft zich dit niet aan te trekken. Vindt men het woord te hard, wel nu men leze er voor, dat het vorige gouvernement in dwaling verkeerd heeft nopens de wijze van mededeeling, ofschoon het onmogelijk is dat het in een ander denkbeeld kon verkeeren. De beschuldiging is dus noch ongegrond, noch onmogelijk. Het gouvern. moest te goeder trouw in de meening verkeeren, dat er eene mededeeling moest worden gedaan. Spr. onderzoekt niet, wie het kabinet in de dwaling gebragt heeft, maar zeker is het, dat het er in verkeerde.

De heer STAALS herinnert, dat hij in de zitting van 20 Aug. ll. zijne rede geëindigd heeft met de hoop uit te drukken, dat, na de gegeven inlichtingen, de zaak der voorloopige mededeeling voor goed afgeloopen mogt zijn. Die hoop heeft zich niet verwezenlijkt: heden zijn dezelfde punten ter sprake gebragt. De zaak, wat men er ook van zegge, is inderdaad van weinig belang, niet alleen omdat de hoofdzaak zelve is afgedaan maar ook het incident zelf is van weinig beteekenis. De kamer zal zich herinneren, dat de zoogenaamde voorloopige mededeeling door de Regering niet als voorwaarde is gesteld. Dit heeft ook de minister heden herinnerd. Men heeft de mededeeling alleen verzocht, omdat men die nuttig achtte. Het hof van Rome kon, zonder mededeeling te doen, overgaan tot de organisatie. Intusschen verneemt men, dat er twijfel bestaat, of er niet officieus voorloopige mededeeling was geschied. Na de vroegere inlichtingen, gegeven zoo door den vorigen Min. v. Buitenl. Zaken, als door hem Spr., valt deswege niet veel meer te zeggen: hij zal zich dus tot weinige woorden bepalen. Vooraf echter *twee* voorloopige aanmerkingen. In de *eerste* plaats is het gedurende de onderhandelingen omtrent de nieuwe organisatie duidelijk gebleken dat het Hof van Rome weinig geneigd was om voorloopige mededeeling te doen. In de zitting van 20 Aug. is 't reeds gezegd, dat de nota van den Minister van Buitenlandsche Zaken aan den nuntius van 24 Maart, waarin de wensch tot mededeeling werd gedaan, onbeantwoord is gebleven. Als daarenboven de Internuntius zich bij den Minister beklaagde, dat het in de nota was voorgedragen, alsof de belofte van mededeeling was geschied, dan is het niet te verwonderen, dat het Hof van Rome niets gedaan heeft, waartoe het niet geneigd was, en waartoe het zich niet schriftelijk had verbonden. — Ten *tweede*, bij den twijfel, of niet eene voorafgaande mededeeling zou zijn gedaan, moet men veronderstellen, dat het minist. er belang bij had, de mededeeling te ontkennen. Dit toch zou ongerijmd zijn. Het minist. achtte de mededeeling wenschelijk; het drong er op aan; het beklaagde zich, het niet ontvangen te hebben: het zou het inderdaad hebben ontvangen, en het zou dit ontkennen. Inderdaad, dit zou ongerijmd zijn. Na deze twee voorloopige aanmerkingen, blijft Spr. bij zijne reeds gedane verklaring, dat aan hem, als Min. van R. C. Eeredienst, geene mededeeling is gedaan, in den zin der nota van October, d. i, omtrent de wijze waarop, en den tijd wanneer de organisatie zou geschieden. Die mededeeling moest overigens ook niet aan hem worden gedaan. Het is genoeg bekend, dat de onderhandelingen te dier zake door het Dep. van Buitenl. Zaken zijn gevoerd; dat het Dep. van R. C. Eeredienst nooit met Rome deswege in correspondentie is geweest. En nu, na de verklaring van den vorigen Min. van Buitenl. Zaken, welke Spr. kan bevestigen, zal het toch wel niet twijfelachtig wezen, dat ook aan hem geene voorafgaande mededeeling is geschied. Wat blijft er dan nu nog overig? Negatief bewijs kan er niet geleverd worden. Er blijft dus *alleen over*, hetgeen heden door den Min. is in het midden gebragt. Die Min. heeft gezegd, dat geen regterlijk bewijs kan geleverd worden, maar als Minister zou hij mededeelen, wat hij bij voor waarheid hield; hij heeft er bijgevoegd, dat hij, wanneer als gezworen uitspraak moest doen, hij in eer en geweten zou verklaren, dat hij het er voor hield, dat er eene mededeeling heeft plaats gehad. Spr. hoopt, dat als de Min. nader zal zijn ingelicht, hij alsdan zal terugkomen nopens hetgeen hij als gezworen zou vermeenen te moeten uitspreken. De Min. heeft gezegd 1o. wat hij te Rome gelezen; 2o. wat hij hier vernomen heeft. Spr. zal die twee punten nagaan. De Min. heeft te Rome gelezen, dat de Intern. den 12 Jan. van hieruit naar Rome heeft gemeld, dat hij dien dag den Spr., als minister, confidentieel mededeeling had gedaan van deze twee punten: *a*. dat er een aartsbisdom te Utrecht zou gevestigd worden; *b*, dat de organisatie binnen 7 à 9 weken zou geschieden, er bijvoegende, dat hij geen antwoord had bekomen, waaruit eenigen tegenstand zou zijn af te leiden.

Spr. moet de Kamer doen opmerken, wat men dus moet verstaan door de zoogenaamde *documents positifs*: het zijn brieven van den internuntius aan het hof van Rome geschreven. De strijd wordt dus hier gevoerd tusschen den internuntius en de gewezen ministers van Buitenl. Zaken en van Kath. Eeredienst, waarin eenigzins de minister van Binnenl. Zaken betrokken is. En omtrent dit punt nu *ontkent Spr. ten stelligste, dat hem dergelijke mededeeling door den internuntius is gedaan.* Hij ontkent ten stelligste, dat zelfs in de verte het aartsbisdom aangeroerd is; dat de naam van aartsbisdom gevoerd is, en hij ontkent ten stelligste, dat van den tijd der organisatie melding gemaakt is. Hij verklaart, dat hij, die het zegt, *onwaarheid* spreekt. Van het woord aartsbisdom heeft hij voor het eerst kennis bekomen door een' brief, naar hij meent in Februarij, door onzen gezant te Rome geschreven. Van den tijd van invoering is nooit eenige melding gemaakt: Spr. heeft dien door de couranten het eerst vernomen. Maar wat is er gebeurd tusschen den internuntius en hem? Den 12 Januarij is de internuntius bij hem op audientie geweest. Na gesproken te hebben over andere zaken, geheel vreemd aan de kerkelijke organisatie, heeft de internuntius ongeveer deze woorden gezegd: "Wij zullen waarschijnlijk vijf bisschoppen bekomen. Daaraan zal dadelijk gevolg worden gegeven. Uw voorganger heeft mij wel eens gezegd, dat als de organisatie tot stand kwam, alsdan eenige posten op de begrooting vrij zouden komen; wilt gij mij wel zeggen, welke die posten zijn?" — Spr. antwoordde hierop, dat als het hof van Rome voorafgaande mededeeling hiervan deed, het gouvernement zijne meening deswege zou kunnen uiteenzetten; en wat het tweede punt betreft, dat de begrooting door zijn' voorganger was opgemaakt, en hij dus niet dadelijk kon antwoorden, maar dit binnen weinige dagen zou doen. Om aan die belofte te kunnen voldoen, vroeg hij aan den referendaris-secretaris, welke sommen, bij eene nieuwe organisatie, vrij zouden komen. Hij ontving van dien ambtenaar eene nota, waaruit bleek, dat *f* 7500 vrij zouden komen. Dit gaf hij den internuntius ten zijnen huize over; deze bedankte, en Spr. eindigde met op eene voorloopige mededeeling aan te dringen. — De Minister heeft gezegd, met verbazing uit des Spr. rede op den 20 Augustus gelezen te hebben, dat hem geenerlei mededeeling was gedaan. Die verbazing, zegt Spr., zal verdwijnen, als de Minister beter zal zijn ingelicht. Neen, *geenerlei* mededeeling is gedaan, officieel noch officieus. Spr. bedoelt eene mededeeling, welke gevolgen kan hebben; eene schriftelijke, waarop een advijs van het Gouvernement kon volgen. Spr. herhaalt het, eene mededeeling in dien zin is niet ontvangen. Maar hoe heeft hij de gedane mededeeling opgenomen? Wat heeft hij onmiddellijk geantwoord? Wat, toen hij later ten huize van den internuntius was? Hij heeft voortdurend mondeling en schriftelijk op mededeeling aangedrongen. Hij zal daaromtrent nog één punt aanhalen. Ook in Februarij van dit jaar was hij bij den internuntius, om over andere zaken te spreken. Ook toen nam hij de gelegenheid waar, om nogmaals op de mededeeling aan te dringen. Het antwoord was: «la communication aura lieu, mais il y aura peu de temps entre la communication et l'exécution.» Blijkt daar niet duidelijk uit, dat Spr. den internuntius telken reize heeft doen zien, dat zijne gesproken woorden geenszins konden beschouwd worden als mededeeling, in den zin van October? Vroeger is in de Kamer gezegd, dat het vorige Ministerie niet opgewassen was tegen de fijne politiek van het Hof van Rome. Spr. heeft voorzeker daar geen aanspraak op; maar wat zou men zeggen van een Nederl. Minister, die het besprokene voor de verwachte mededeeling zou gehouden hebben? Nog iets. In eene nota, vroeger opgemaakt, vóór dat Spr. Minister was, werd duidelijk opteekening gedaan van twee systhemata van kerkelijke organisatie. Het verschil was, of er twee bisschoppen in het land van missie zouden zijn dan één. Toen de internuntius nu sprak van 4 of 5, heeft Spr. dit toegepast op de vroegere nota: hij antwoordde dat dit zou worden beoordeeld wanneer de mededeeling zou zijn geschied. De internuntius deed dit voorkomen als een project van Rome, en daarop vroeg hij, welke posten er vrij op de begrooting zouden komen? Spr. heeft die opgegeven en aangedrongen op voorloopige mededeeling, en bijvoegende dat het Gouvern. volstrekt geene belofte omtrent eenig tractement had gedaan. Spr. herhaalt, wanneer een Minister dit voor eene mededeeling had gehouden, zou hij dan niet alleen niet opgewassen geweest zijn tegen de fijne politiek van het Hof van Rome, maar zou men er dan niet bijgevoegd hebben, dat hij niet op zijne plaats was. Nu heeft de Minister nog een lang verhaal gedaan van hetgeen tusschen Spr. en een ambtenaar van het Depart. zou zijn voorgevallen.

Hij zal in het midden laten hoe verre dergelijke gesprekken in de Kamer te pas komen. Maar hij heeft reeds herinnerd dat hij aan den referendaris-secretaris gevraagd heeft eene nota van de sommen, welke bij eene organisatie, niet meer behoefden uitgegeven te worden. Hij heeft die nota ontvangen, en daaruit genomen wat hij noodig had, ten einde een antwoord van beleefdheid te geven. Bij die gelegenheid heeft de secretaris berekeningen gemaakt voor 4 of 5 bisschoppen, voor secretarissen, vicarissen, enz. Spr. heeft daarop geen acht geslagen: 1°, omdat er geen sprake was, of er eenig tractement aan een' bisschop zou worden gegeven. Het gouvernement had zich niet in het minste verbonden. Juist omdat het concordaat verviel, was het gouvern. vrij van het betalen van tractement; 2°, omdat hij ook in Februarij geene gedachte had eene begrooting van Kath. Eeredienst voor 1854 te ontwerpen. — Zal men nu, als gezworene, dit een en ander voor genoegzame aanwijzing houden, dat er eenige andere mededeeling is gedaan dan het gesprokene bij gelegenheid eener vraag, waarop Spr. heeft geantwoord. De Kamer is nu in staat te oordeelen. Spr. zal met nog *twee* punten eindigen: 1°. Herhaalt hij de verklaring, door hem gedaan; hij verklaart *logenachtig*

al wat daartegen geaffirmeerd wordt en als men daarmede voortgaat, verklaart hij dit voor *laster;* 2°. zal hij niet uitweiden, omdat dit reeds duidelijk door den heer THORBECKE is geschied, maar moet hij met hem zeggen, dat het Hof van Rome eene mededeeling in den waren zin niet heeft willen doen. Hij zegt het een lid na, die in Augustus aanvoerde, dat het hier meer geldt dan een persoonlijk belang en dat het blijkt, dat de wijze waarop eene schijnbare mededeeling werd gedaan, is geschied om de nakoming daarvan te ontduiken.

De MINISTER VOOR DE ZAKEN DER R. KATH. EEREDIENST verklaart, dat hij na hetgeen door de vorige sprekers is aangevoerd, van oordeel is niet meer te mogen terugkomen op de vraag of er al dan niet voorafgaande mededeeling aan de vorige Regering is geschied. Hij laat dit punt dan ook verder rusten.

ZITTING VAN WOENSDAG, 7 DECEMBER.

Zijn ingekomen een aantal adressen tot adhaesie aan het voorstel der negen leden.

Aan de orde is de discussie over het VIII hoofdstuk der Staatsbegrooting (*Marine*).

De heer VAN FRANCK heeft den verachterden toestand van het materieel [illegible], en aangedrongen, dat daarin verbetering kome.

De heer RIJK heeft aangedrongen op de vermeedering van het materieel en de heer VAN DER BRUGGHEN wenschte *Cathechiseermeesters* als onderofficieren te doen dienen onder de marine, ten einde de matrozen in toespraak en gebed te kunnen voorgaan.

De heer HUGENHOLTZ geeft niet toe, dat de Marine in de laatste jaren beknikkeld is geworden. Het materieel, betoogt de Spr. is ook verre van te zijn achteruitgegaan; overigens stemt hij er wel in toe, dat er eene betere verhouding tusschen materieel en activiteit kan gevonden worden, doch het was onnoodig daarop verder thans aan te dringen. Hij zou vóór dit hoofdstuk stemmen, wanneer de Minister verklaren mogt, dat hij, in het stuk van Marine, *niet* was van de tegenovergestelde rigting.

De heer ROCHUSSEN zwaait allen lof toe aan de verdienste onzer marine in den Indischen Archipel, en toont aan hoe zij daar de zeeroof geheel heeft uitgeroeid. Voorts verzoekt Spr. dat de haven van Samarang, die aangeslibt is, verbeterd worde en de plaatsing van onderscheidene kustlichten, waarvan hij de punten niet zal aanwijzen, maar dit overlaat aan het overleg tusschen Marine en Koloniën.

De heer DIRKS vraagt de toepassing van art. 186 der Grondwet, volgens hetwelk een gedeelte van de militie kan worden dienstbaar gemaakt aan de Marine.

De heer VAN HOËVELL ondersteunt het verlangen van den vorigen Spr. ten aanzien van de haven van Samarang; en dit te meer daar de handel aldaar eene zware belasting betaalt tot verbetering van de havenwerken, en evenwel aan de fondsen, daardoor te weeg gebragt, eene andere bestemming is gegeven.

De heer VAN GOLTSTEIN treedt in een onderzoek, of de uitgaven hier op dit hoofdstuk voorgedragen, wel nuttig zullen worden besteed.

De heer STOLTE wenscht te vernemen, of in plaats van Samarang, niet de verbetering van andere havens op den N. O. kust van Java behoorde vooraf te gaan. Wat de belasting betreft, waarvan de heer VAN HOËVELL heeft gesproken, hij meent, dat die aan hare bestemming wel wordt besteed.

De MIN. VAN MARINE beantwoordt de voorgaande sprekers en wederlegt de bedenkingen, tegen het hoofdstuk van Marine aangevoerd. Onder anderen verklaart de Min., dat hij niet is van eene «tegenovergestelde rigting»; «*want dat hij kan verklaren, dat het tegenwoordig Minist. net zoo liberaal is als het vorige.*» [Deze verklaring scheen de heeren van de «tegenovergestelde rigting» niet zeer te bevredigen; zelfs de heer VAN HALL scheen niet zeer met deze [illegible] bekentenis te zijn ingenomen]

Na eene repliek van de heeren HUGENHOLTZ en GOLTSTEIN, nadat de *Minister van Koloniën*, op onderscheidene des betreffende vragen had verklaard, dat de havenwerken van Samarang zoo spoedig doenlijk zullen worden verbeterd; dat wat het plaatsen van kustlichten betreft, dit thans eene zaak is, in overweging bij Koloniën en Marine, stond de *Minister van Marine* (na een langdurig onderhoud met den heer VAN HALL) nog eens op om te verklaren (niets meer, niets minder is door ZExcl. gezegd) *dat hij wel heeft gezegd, dat dit Ministerie even liberaal is als het vorige; maar dat hij gemeend heeft liberaal in een anderen zin.*»

De algemeene discussiën worden nu gesloten.

Over de eerste afdeeling voeren de heeren RIJK en HUGENHOLTZ het woord. Achtervolgens worden nu aangenomen de artt. 1—6. Over de tweede afdeeling voert de heer RIJK het woord. Aangenomen worden de artt. 7—11. Over de derde afdeeling voert de heer RIJK andermaal het woord, alsmede de heer VAN FRANCK. Aangenomen worden de artt. 12—15. Over de vierde afdeeling voert de heer RIJK alweder het woord; zoowel als de heer HUGENHOLTZ. Aangenomen worden de artt. 16—22. Over art. 23 voert de heer BOSSCHA het woord, ten betooge dat het onderwijs op de militaire akademie te Breda te veel beschouwd wordt als een onderdeel van de militaire opleiding. Art. 23 wordt aangenomen. Over de vijfde afdeeling vraagt niemand het woord; worden aangenomen de artt. 24—27. Over de zesde afdeeling spreekt de heer RIJK op nieuw eene redevoering uit; aangenomen worden de artt. 28—32. De 7de afdeeling (art. 33) wordt zonder discussie aangenomen.

Artt. 1, 2, 3 en de beweegredenen van het wetsontwerp daarna aangenomen zijnde, wordt het hoofdstuk VIII zelf aangenomen met 41 tegen 19 stemmen.

TEGEN stemden de heeren: Storm, van Bosse, Meeussen, van Wintershoven, Strens, de Lom de Berg, van Goltstein, Ten Cate, van Hoëvell, Hugenholtz, Jespers, Dommer van Poldersveldt, Westerhoff, Reinders, Schuurbecque Boeije, van Nispen, Zylker, Storm van 's Gravesande, en Taets van Amerongen.

Aan de orde is de discussie over hoofdstuk IX. A der Staatsbegrooting. Niemand vraagt het woord.

Art. 1—10 worden zonder eenige beraadslaging aangenomen. Op art. 11 heeft de heer VAN BOSSE een amend. voorgesteld strekkende, om den post van *f* 1,086,362.50 voor amortisatie van schuld, te verhoogen met de som van *f* 637.50.

Dit amendem. lokt eene uitvoerige discussie uit, zoodat de voortzetting bepaald wordt op morgen ten 11 ure.

## Eerste Kamer.

ZITTING VAN WOENSDAG, 7 DECEMBER.

In deze zitting zijn behandeld: 1o. het ontwerp van wet tot vaststelling van uitgaven wegens verstrekkingen, dienst 1853 (Dep. van Marine). — Aangenomen met algemeene stemmen. 2o. Dat tot vaststelling van uitgaven wegens verstrekkingen, dienst 1853 (Dep. van Oorlog). — Aangenomen na eenige woordenwisseling, met 21 tegen 5 stemmen.

De commissien van rapporteurs hebben verslag gedaan over de ontwerpen: 1. tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting, ten behoeve der droogmaking van het Haarlemmermeer; 2. tot vaststelling der begrooting van de Algemeene Landsdrukkerij voor 1854; 3. tot vaststelling der begrooting voor den arbeid der gevangenen voor 1854; 4. tot verklaring van het algemeen nut van eenen kunstweg in Friesland; en 5. tot vereffening van het tekort over 1848. — Beraadslagingen over die ontwerpen bepaald op aanstaanden Zaturdag, des namiddags ten twee ure.

Daarna is de Vergadering gescheiden.

*'s Gravenhage*, 6 December.

Z. M. heeft goedgevonden in de 1ste afd. van het 1ste schooldistrict van Noordbrabant bij continuatie tot schoolopziener te benoemen den heer jhr. mr. J. B. J. A. J. M. Verheijen.

Z. M. heeft aan mr. A. J. C. Maas Geesteranus, op zijn daartoe strekkend verzoek eervol ontslag verleend als regter in de arrondissements-regtbank te Alkmaar.

Van wege het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, is bekend gemaakt, dat 1. Gedurende de buitengewone riviercorrespondentie bij ijsgang of hoog opperwater, worden de berigten door de eerstaanwezende ambtenaren van den Waterstaat op de na te melden stations, bij de kantoren van den Rijkstelegraaf aangeboden, als Regeringsberigten behandeld.

2. Deze stations zijn: Arnhem, Lent, Vreeswijk, Gorinchem, Dordrecht, en 's Gravenhage.

3. De regeling van de telegraafdienst, in verband met de buitengewone riviercorrespondentie, wordt opgedragen aan den inspecteur van den waterstaat in algemeene dienst. Hij verstaat zich deswege met zijnen ambtgenoot in de 1ste inspectie.

4. De inspecteur in algemeene dienst bepaalt, in dringende gevallen, dagelijks welke telegraafkantoren gedurende den nacht geopend zullen blijven.

5. Het tijdelijk telegraafkantoor te Gorinchem wordt, gedurende de buitengewone riviercorrespondentie, mede tot het overbrengen van bijzondere berigten met de overige kantoren in verbinding gesteld.

6. Voor het overbrengen van een enkelvoudig berigt, tusschen Gorinchem en een der kantoren Amsterdam, Arnhem, Dordrecht, 's Gravenhage, Rotterdam of Utrecht, wordt *f* 0,50. betaald.

*Bij deze Courant behoort een Bijvoegsel, bevattende het vervolg en slot van de wet regelende het Armbestuur.*

* De Koning heeft gisteren in een bijzonder gehoor ontvangen Z. Exc. den heer baron von Doblhoff, minister van Oostenrijk bij het Ned. Hof.

* Z. K. H. de Prins van Oranje, vergezeld van den heer de Casembroot van eenige zijner officieren, heeft eergisteren avond de voorstelling in den kon. franschen schouwburg met HD. tegenwoordigheid vereerd.

* Sedert den 28en der vorige maand zijn te Scheveningen tot met gisteren nog aangekomen 24 haringschuiten, die gezamenlijk hebben aangebragt 1.861,000 stuks haring, zoodat het bedrag van den in deze teelt reeds gevangen haring beloopt de hoogst aanzienlijke hoeveelheid van 14,621,000, en alzoo nu 5,225.000 meer dan verleden jaar, toen de steurharingvisscherij reeds zoo bij uitstek en gunstig is afgeloopen. Van de 77 haringschuiten zijn 22 van de visscherij teruggekeerd, die reeds gedeeltelijk in winterlaag liggen, terwijl anderen zich daartoe gereed maken.

De commissie tot onderzoek van het fortificatie-wezen onzer kusten en zeegaten, is op den 3den dezer te Middelburg aangekomen, en heeft aldaar hare taak verrigt, waarna zij op den 5den naar Zuid-Beveland is vertrokken.

De Koninklijke Maatschappij van schoone Kunsten en Letteren heeft, in hare laatste vergadering, tot corresponderende leden voor Nederland benoemd: de heeren H. Tollens, Cz. te Rijswijk en C. G. Withuijs alhier.

In dezelfde vergadering is bekroond de Nederduitsche prijsverhandeling «over de geschiedenis der Vlaamsche en Fransche dichtkunst, tot den dood van Maria van Bourgondie,» waarvan de schrijver is de heer Constant Serrure, zoon van professor Serrure, te Gent, welke verhandeling in het Vde deel van de jaarboeken der Maatschappij zal worden opgenomen.

Het Anglikaansche genootschap voor de verspreiding van het evangelie in vreemde landen, te Londen gevestigd, verzamelt thans geldelijke bijdragen voor het uitzenden van 10 nieuwe zendelings-predikers naar China. Een Schotsch zendelingsgenootschap doet Bunjan's bekende *Pelgrimsreise*, een voor de levendige verbeelding der Chinezen berekend boek, in het Chineesch vertalen. Het eerste deel dezer vertaling wordt thans in Engeland gedrukt.

(*A. C.*)

Op den 4den dezer, des avonds, werd, te Utrecht op verzoek van den stadsdoctor Oudenhoff, de gevaarlijke en in ons vaderland nog hoogst zeldzame operatie van de *luchtpijp-opening* verrigt aan het kindje van zekeren Denter, woonachtig in de Florasteeg, wegens dreigenden stikdood door croep. De operatie werd gedaan door den heer Lamie, bijgestaan door den chirurgijn-majoor van Hasselt. Het kindje was tot gisteren redelijk welvarend. (*U. C.*)

De vereeniging tot bevordering van fabriek en handwerknijverheid te 's Hertogenbosch, heeft besloten, om den Donderdag in plaats van den Zaturdag aan te bevelen als betaaldag voor werklieden: 1o. om den handwerksman behulpzaam te zijn, in het inkoopen op de Zaturdagsche markt, en 2o. omdat het gebleken is, dat vele werklieden Zaturdag avond voor een drinkavond bezigen; want zij hebben dan gevulde beurzen en tevens de overtuiging, dat de volgende dag toch een rustdag is. (*U. C.*)

Eergisteren, werd de heer mr. M. H. Batta, te Maastricht, als [illegible] bij het Prov. Geregtshof van Limburg geinstalleerd.

Gisteren promoveerde aan de Leijdsche Hoogeschool tot doctor in de regten, de heer A. L. A. Gevers, geb. te 's Gravenhage, na verdediging van *Theses Juridicae Inaugurales.*

Z. M. heeft bij besluit van 25 Nov. goedgekeurd de statuten der Ned. Verzekering-Maatschappij voor geneeskundige behandeling, gevestigd te Amsterdam, onder directie der heeren L. J. Guij de Coral en Q. Hoelen.

De gemeenteraad van Zalt-Bommel heeft in den op 5 dezer gehoudene zitting, benoemd tot stads doctor, den heer med. en art. obs. dr. W. C. van de Werk, in de plaats van den heer med. dr J. de Koning.

Volgens opgave van het Ministerie van Financien is aan de kantoren van 's Rijks accijnsen, over de maand November jl., op nieuwe rekening ontvangen aan suiker-accijns in hoofdsom, opcenten en zegels een bedrag van eenhonderd veertig gulden en tachtig cents (*f* 140.80.)

# Prijs-Courant der Effecten.

AMSTERDAM, 7 December 1853.

| Nederland. | Pct. | |
|---|---|---|
| Ned. W. Schuld. | 2½ | 61⅝ ¼ ⅜ |
| Dito Certificat. . | 3 | 73⅝ |
| Dito Dito . . | 4 | 92⅞ 3⅛ |
| O. I. Leening. . | 4 | [92⅞ |
| Amort. Syndic. | 3½ | |
| Hand.-Maats. . | 4½ | |
| **Belgie.** | | |
| Certificaten. . . | 2½ | |
| D° *Rothschild* . | 2½ | 50³/₁₆ |
| **Frankrijk.** | | |
| Obligatiën . . . | 3 | |
| **Spanje.** | | |
| Nieuwe . . . . | 1 | 21⅝ ¾ ⅝ |
| Dito Buitenl. . | 3 | |
| D°. Binnenl. ⁶/m. | 3 | 41⁷/₁₆ ⅜ ⁷/₁₆ |
| Bew. Sp. Com. | | 5⅜ |
| Amort. Schuld. | | 4¾ |
| **Portugal.** | | |
| Londen nieuwe. | 5 | 36¹³/₁₆ ⅞ ¹³/₁₆ |
| Dito uitgest . . | 4 | |

| Rusland. | Pct. | |
|---|---|---|
| *Hope* 1798/1816 | 5 | |
| Dito 1828/1829 | 5 | 102⅝ |
| Cert. 1831/1833 | 5 | |
| Dito Dito | [illegible] | [illegible] |
| Dito *Hope* . . . | 4 | 88⅝ |
| Dito *Stieglitz* . | 4 | |
| Dito dito 5e Ser. | 4 | |
| Inschr. Assig. . | 6 | |
| Certific. dito. . | 6 | |
| **Polen.** | | |
| Obligatiën . . . | 4 | |
| **Oostenrijk.** | | |
| Metalliek . . . | 5 | 76⁹/₁₆ ⅝ |
| Dito bet. Amst. | 5 | 90⅞ |
| Dito letter B. . | 5 | 90⅞ |
| Dito 1847 . . . | 2½ | 39⁵/₁₆ |
| Dito 1851/1852 | 2½ | 39⁵/₁₆ |

Phil. bank-actien $4\frac{7}{16}$; Mexic. te Londen 3 pct. 23[illegible] Dito Onb. $23\frac{1}{16}$; Gren., te Lond. p. s. 100 $2\frac{1}{2}$ pct. 20[illegible] $1\frac{7}{16}$; Dito Onbepaald $20\frac{11}{16}$ $\frac{3}{4}$; Dito Uitgest. $8\frac{1}{8}$ $\frac{1}{4}$; [illegible] $68\frac{3}{8}$ $\frac{1}{2}$.

Over het geheel was de markt heden in eene tegengestelde houding dan gisteren, daar de handel bij ongunstige stemming niets bijzonders opleverde en ook het verschil in prijzen van geen noemenswaardig belang was.

Bij JOH. NOMAN EN ZOON te [illegible]

Bijvoegsel tot «de Grondwet» van 8 December 1853.

# Ontwerp van Wet tot regeling van het Armbestuur.

*(Vervolg en slot van het Wetsontwerp.)*

TWEEDE AFDEELING. *Van het verhaal op de ondersteunden, hunne bloed- of aanverwanten of nalatenschappen.*

Art. 49. De inkomsten van bezittingen van weezen, vondelingen, verlaten kinderen en andere armen, in burgerlijke, kerkelijke of bijzondere godshuizen verpleegd, kunnen, gedurende den tijd der verpleging, worden genoten door het bestuur, dat haar bekostigt, doch niet verder dan tot het beloop der gemaakte kosten.

Art. 50. Op de nalatenschappen van hen die, gedurende hunne verpleging in godshuizen, overlijden, kunnen de kosten dier verpleging en der begrafenis worden verhaald, voor zoo verre die niet reeds door de toepassing van art. 49 zijn vergoed.

Art. 51. De artt. 49 en 50 zijn [illegible] aanzien van meerderjarigen, die op andere voorwaarden in een godshuis ter verpleging zijn opgenomen.

Art. 52. Alle verdere onderstand aan armen, waaronder belooning van arbeid niet wordt verstaan, kan door het burgerlijk, kerkelijk of bijzonder bestuur, voor welks rekening de verstrekking plaats had, renteloos worden verhaald: *a.* indien de ondersteunde tot de teruggaaf daarvan in staat geraakt, op hem zelven; *b.* op zijne bloed- of aanverwanten die, krachtens de artt. 376 en volgg. van het Burgerlijk Wetboek, tot zijne alimentatie zijn verpligt.

Art. 53. De vorderingen bij de artt. 49, 50 en 51 vermeld, zijn bevoorregte schulden, en nemen rang onmiddellijk na die in art. 1195 van het Burgerlijk Wetboek omschreven, voor zooverre zij daarin niet reeds zijn begrepen.

Art. 54. De octrooijen vroeger verleend omtrent het verhaal van kosten van verpleging of ondersteuning, of het erfregt van burgerlijke, kerkelijke of bijzondere instellingen van weldadigheid op de nalatenschappen der verpleegden of ondersteunden, zijn vervallen.

DERDE AFDEELING. *Van verjaring.*

Art. 55. Alle vorderingen tegen besturen wegens onderstand aan armen, door of op last en voor rekening van burgerlijke gemeenten, of van burgerlijke of algemeene armbesturen verstrekt, verjaren door verloop van zes maanden na den 31sten December van het jaar, waarin de verstrekking plaats had.

Voor den onderstand bij het in werking komen dezer wet reeds verstrekt, gaat die termijn in op den 31sten December na hare afkondiging.

Indien het domicilie van onderstand van den arme, bij het verstrijken dier termijnen, nog niet is erkend of aangewezen, gaan zij in den 31sten December van het jaar waarin die erkenning of aanwijzing plaats heeft.

Art. 56. De verjaring, bij art. 55 vermeld, wordt, doch telkens slechts voor één jaar, gestuit door eenvoudige schriftelijke aanmaning van het bestuur der gemeente, waar de onderstand is verstrekt.

Die aanmaning wordt geacht niet te bestaan, indien daarvan niet gelijktijdig afschrift is gezonden aan Gedeputeerde Staten der provincie tot welke het aangesproken bestuur behoort, [illegible] berigten de ontvangst binnen veertien dagen nadat die plaats had.

Art. 57. De verjaring, bij art. 55 vermeld, geldt slechts zoo zij wordt ingeroepen door het bestuur ten welks behoeve zij is verkregen.

Art. 58. De regtsvorderingen tot verhaal van onderstand, krachtens de artt. 49, 50, 51 en 52, verjaren door verloop van vijf jaren na den 31sten December van het jaar, waarin de onderstand is verstrekt.

VIERDE HOOFDSTUK. *Van subsidien uit fondsen van burgerlijke gemeenten aan instellingen van weldadigheid.*

Art. 59. Na het in werking komen dezer wet, mogen geene subsidien, die vroeger niet werden verleend, of tot een hooger bedrag dan vroeger, uit de fondsen van burgerlijke gemeenten aan besturen van instellingen van weldadigheid, worden toegestaan, dan bij een met redenen omkleed besluit van den gemeenteraad.

Art. 60. Bij dat besluit moet blijken: *a.* dat de [illegible] te noodzakelijkheid van het subsidie of van de verhooging is bewezen door de rekening en verantwoording der inkomsten en uitgaven van het betrokken bestuur over het laatste afgeloopen, en de begrooting voor het loopend of eerstvolgend dienstjaar; *b.* dat ten behoeve van het betrokken bestuur, naar het oordeel van den gemeenteraad, op eene billijke wijze is bijgedragen door hen, van wie, overeenkomstig den aard der instelling, in den regel bijdragen kunnen worden verwacht; *c.* dat het bestuur der instelling, overeenkomstig haren aard en hare bestemming, aan zijne verpligtingen naar vermogen voldoet.

Art. 61. De besluiten der gemeenteraden, krachtens dit hoofdstuk genomen, worden, binnen acht dagen na hunne dagteekening, medegedeeld aan Gedeputeerde Staten.

Deze zien toe dat niet dan bij volstrekte onvermijdelijkheid subsidien verleend of verhoogd worden. Zij nemen alle maatregelen waartoe zij bevoegd zijn, om de vermindering er van te bevorderen.

VIJFDE HOOFDSTUK. *Van bedelaars en landloopers.*

Art. 62. Behalve de koloniale inrigtingen, tot opneming van bedelaars en landloopers bestemd, kunnen ook werkhuizen, op verlangen hunner besturen, door Ons, bij een in het *Staatsblad* te plaatsen besluit, worden verklaard te zijn bedelaarsgestichten ter opneming van bedelaars en landloopers, wier opzending naar zoodanige gestichten, krachtens de bepalingen van het Wetboek van Strafregt, moet of kan plaats hebben, en die domicilie van onderstand hebben in de gemeenten in Ons besluit aan te wijzen.

In dat geval behoeven de reglementen dier werkhuizen Onze goedkeuring.

Art. 63. De tuchtiging, welke in bedelaarsgestichten kan worden opgelegd, bestaat in gedeeltelijke onthouding der gewone voeding; in vermindering der toeberekende belooning voor arbeid, en in eenzame opsluiting van ten hoogste zeven dagen.

Die tuchtigingen kunnen afzonderlijk of vereenigd worden opgelegd.

Art. 64. Bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur worden geregeld de gevallen, de mate waarin en de tijd waarvoor de tuchtiging, bij art. 63 vermeld, kan worden toegepast, gelijk mede, in verband met de bepalingen van het Wetboek van Strafregt, de voorwaarden, de tijd en wijze, waarop de bedelaars en landloopers uit de bedelaarsgestichten worden ontslagen.

Art. 65. Van de opgelegde tuchtigingen worden registers gehouden. Afschriften daarvan worden, telken drie maanden, gezonden aan den officier van justitie in het arrondissement waarin het [illegible]. Die officier wordt steeds in het gesticht toegelaten.

Art. 66. De kosten, voortvloeijende uit de plaatsing en verzorging in bedelaarsgestichten, van bedelaars en landloopers, krachtens de bepalingen van het Wetboek van Strafregt, en van hunne kinderen, die niet van de ouders kunnen worden gescheiden, worden voldaan uit de fondsen der burgerlijke gemeente, waar zij domicilie van onderstand hebben, en indien deze niet is te vinden, door het Rijk.

De kosten van verpleging van bedelaars en landloopers, die na het eindigen der hun opgelegde gevangenisstraf, naar de bedelaarsgestichten gebragt of teruggebragt moeten worden, tot op het tijdstip der overbrenging en die der overbrenging zelve, zijn ten laste van het Rijk.

Art. 67. De kosten bij het 1ste lid van art. 66 vermeld, kunnen niet anders dan ten gevolge van bijzondere of plaatselijke schikkingen worden verhaald op besturen van instellingen van weldadigheid.

Indien de verpleegde bij het Rijk armlastig is en pensioen of gagement geniet, worden art. 69 der wet van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 127) en art. 68 der wet van denzelfden dag (*Staatsblad* n°. 129), ten behoeve van het Rijk, op die kosten toegepast.

Art. 68. Indien de besturen der gemeenten waar de betrokken personen domicilie van onderstand hebben, het verlangen, kunnen de bedelaars en landloopers, bij ontslag, ten koste dier gemeenten, derwaarts worden overgebragt.

In dat geval zal hetgeen de ontslagenen in het bedelaarsgesticht mogten hebben te goed gemaakt, aan hen eerst bij aankomst in die gemeente worden uitgereikt.

ZESDE HOOFDSTUK. *Van de uitspraak over geschillen.*

Art. 69. Geschillen over de inrigting en bestemming van instellingen onder litt. *a* en *d* van art. 2 vermeld, en over het regt tot benoemen, schorsen en ontslaan harer besturen, worden door Ons beslist na verhoor dergenen, die, bij het ontstaan van het geschil, met het bestuur der betrokkene instelling zijn belast.

Art. 70. Gedeputeerde Staten trachten in der minne te doen bijleggen alle geschillen tusschen besturen van gemeenten tot dezelfde provincie behoorende, over het domicilie van onderstand van armen.

Indien zij daarin niet slagen, dragen zij die geschillen aan Ons ter beslissing voor.

Geschillen van dien aard tusschen gemeentebesturen en burgerlijke of algemeene en gemengde besturen van instellingen van weldadigheid, of tusschen deze laatste onderling worden, indien partijen tot dezelfde provincie behooren, door Gedeputeerde Staten beslist.

Alle geschillen van dien aard tusschen besturen tot meer dan eene provincie behoorende, en die over de vraag, of een behoeftige bij het Rijk armlastig is, worden door Ons beslist.

De kantonregters zijn verpligt, op aanvraag van Gedeputeerde Staten, personen onder eede of belofte te hooren over feiten betreffende geschillen in dit artikel bedoeld, en daarvan procesverbaal op te maken.

Art. 71. De uitspraken van Gedeputeerde Staten bij art. [illegible]

De partij, die zich door zoodanige uitspraak bezwaard acht, kan die vernietiging slechts vragen binnen drie maanden nadat de uitspraak ter harer kennis is gekomen.

Voor de uitspraken over de toepassing der wet van den 28sten November 1818 (*Staatsblad* n°. 40), reeds gedaan bij het in werking komen der tegenwoordige wet, gaat de voormelde termijn in op den dag van dat in werking treden.

Bij vernietiging eener uitspraak wordt het geschil tevens door Ons beslist.

Art. 72. Geschillen over de vraag, of eene instelling, al dan niet, is eene instelling van weldadigheid, en tot welke der in art. 2 omschreven soorten zij behoort; over het verhaal en het verhaalbaar bedrag van onderstand krachtens deze wet verstrekt, en over de toepassing der art. 19—54, behooren, indien zij niet door de administrative magt in der minne worden afgedaan, tot de kennis van de regterlijke magt.

ZEVENDE HOOFDSTUK. *Algemeene en slotbepalingen.*

Art. 73. Onder godshuizen worden, voor de toepassing dezer wet, verstaan, alle inrigtingen in welke armen met een weldadig doel worden gehuisvest, met of zonder verdere verzorging.

Ten aanzien van gestichten voor krankzinnigen blijven de bepalingen der wet van de 29sten Mei 1841 (*Staatsblad* n°. 29) in kracht.

Onder werkhuizen worden verstaan alle inrigtingen van weldadigheid, waarin aan armen, in plaats van onderstand, loon voor arbeid wordt verstrekt.

Art. 74. Indien een gemeenteraad weigert de uitgaven, die krachtens deze wet, met of zonder regt van verhaal, uit de fondsen der gemeente moeten worden gedaan, op de begrooting te brengen, wordt art. 212 der gemeentewet toegepast.

Art. 75. Indien een armbestuur, welks begrooting en rekening, volgens art. 19, onderworpen is aan de goedkeuring van den gemeenteraad, weigert de uitgaven die, krachtens deze wet, uit zijne fondsen moeten worden gedaan, op zijne begrooting te brengen, geschiedt zulks door den gemeenteraad.

Art. 76. Voor de werking dezer wet is art. 874 van het Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering toepasselijk op de besturen der burgerlijke gemeenten.

Art. 77. Alle stukken, uit deze wet voortvloeijende, zijn vrij van zegel en griffieregten en worden, voor zooveel zij aan registratie onderhevig zijn, gratis geregistreerd.

Art. 78. De wet van den 28sten November 1818 (*Staatsblad* n°. 40) en alle andere wetten, reglementen en verordeningen, betrekkelijk de onderwerpen bij deze wet geregeld, worden afgeschaft.

Lasten en bevelen enz.

---

## MEMORIE VAN TOELICHTING.

*(Eenigzins verkort.)*

De Regering heeft, met al de aandacht, die het hooge gewigt van het onderwerp vordert, overwogen hetgeen is voorgevallen ten aanzien der vroeger voorgedragene ontwerpen van wet op het armbestuur.

Het meest belangrijke vraagstuk, dat daarbij uit verschillende oogpunten is beschouwd en met de meeste naauwkeurigheid is onderzocht en behandeld, is zonder twijfel dit: of en in hoe ver de bepalingen der wet van toepassing moeten zijn op de kerkelijke en bijzondere instellingen van weldadigheid.

De Regering aarzelt niet hare overtuiging uit te spreken, dat de vroeger aangeboden wets-ontwerpen daaromtrent verder zijn gegaan dan de aard der zaak medebrengt.

Het is, van den eenen kant, niet te ontkennen, dat de thans in werking zijnde wet van den 28 November 1818 (*Stbl.* no. 40) steeds op de kerkelijke armbesturen of diakonien is toegepast, en dat, ofschoon sommige regterlijke collegien daaromtrent in meening verschild hebben, bij meer dan één arrest van den Hoogen Raad der Nederlanden, in zaken waarbij het vraagstuk zich in verschillende vormen voordeed, de wet op de diakonien is toegepast. Dat hoogste regterlijke collegie heeft ook, [illegible] bekende publicatien der Staten van Friesland van 1755 en 1757, aangenomen, dat de vroegere provinciale wettelijke bepalingen te dien aanzien nog gelden.

Van den anderen kant is het echter niet minder waar, dat die vroegere wetten, zoo zij er al niet eeniglijk uit zijn voortgevloeid, zeker in het naauwste verband stonden met de toen bestaande vereeniging van Kerk en Staat, dat zij niet in alle gewesten even duidelijk en volledig waren, en dat de toepassing der wet van 1818, en met haar ook van die vroegere wetten, na het ophouden der vereeniging, de bron is geworden van ontelbare moeijelijkheden en botsingen tusschen de burgerlijke en kerkelijke besturen, waardoor de geregelde gang der zaken van het armwezen merkbaar is verstoord.

In dien staat van zaken heeft art. 195 der Grondwet voorgeschreven, dat het armbestuur een onderwerp van aanhoudende zorg der Regering moet zijn en door de wet geregeld worden.

De Regering acht het onnoodig te herhalen al hetgeen bij gelegenheid der voorloopige behandeling van de vroegere wets-ontwerpen, in het breede is ontwikkeld tot staving van de tegenstrijdige beweringen, dat het grondwettelijk voorschrift de toepassing der vast te stellen wet op de kerkelijke en bijzondere instellingen van weldadigheid zou gedoogen, gebieden of uitsluiten. Zij bepaalt zich tot de opmerking, dat, naar hare overtuiging, dat vraagstuk, noch door de letter van het voorschrift zoo als het daar [illegible] op stellige wijze wordt opgelost.

Het eenige wat de grondwet zeker heeft gewild, is dat het armbestuur bij de wet anders en beter zou worden geregeld dan in 1848 het geval was. De wijze dier regeling is, bij het gemis van nadere duidelijke aanwijzingen, overgelaten aan de wijsheid en het oordeel van den gewonen wetgever.

Deze nu heeft zich eenvoudig de vraag voor te stellen, welke regeling, in overeenstemming *met den aard van het onderwerp*, het meest strookt met den geest der Grondwet.

Van dit standpunt uitgaande, en lettende op het verschil tusschen de vroegere en de tegenwoordige regeling der betrekking van de Regering, tot den Staat, kan het, naar het oordeel der Regering, niet twijfelachtig zijn, of er moet een verschil van wetgeving met opzigt tot het kerkelijk armbestuur voortvloeijen.

De geest der Grondwet toch brengt mede, dat de Kerk zich zoo vrij bewege, als met de regelen en verpligtingen van het Staatsgezag bestaanbaar is.

Tot de onderwerpen welke behooren tot het gebied der Kerk, moet, zonder twijfel, worden gebragt het verzamelen en uitdeelen der giften, die uit het beginsel van godsdienstige liefdadigheid worden bijeengebragt, en het regelen

der wijze waarop door instellingen, tot de Kerk behoorende en aan haar bestuur verbonden en ondergeschikt, die giften aan de armen, waarvoor zij bestemd zijn, worden uitgereikt.

Nu moge men verschillend denken over de meerdere of mindere doelmatigheid van de wijze, waarop de Kerk dit gewigtig gedeelte harer roeping vervult, men moge zich zelfs overtuigd houden, dat daarin verbeteringen noodig zijn, — dit alles kan de zaak niet van aard doen veranderen, noch den Staat de bevoegdheid geven, de taak der Kerk over te nemen, of haar te noodzaken hare inzigten aan de zijne ten offer te brengen; en dat wel te minder, daar niet de Staat maar alleen de Kerk invloed kan uitoefenen op het bijeenbrengen der middelen tot kerkelijke armenverzorging die geheel vrijwillig zijn, en tot het bijdragen van welke de wetgever niemand kan verpligten.

Daarom is de Regering van oordeel dat zij de aan haar opgedragen zorg voor het armbestuur niet beter kan vervullen, dan door zoodanige wettelijke bepalingen voor te stellen, als het meest kunnen bijdragen om de bron der kerkelijke armenverzorging op de mildste wijze te doen vloeijen, opdat het getal armen, die hulp buiten de Kerk zoeken, tot het geringst mogelijke worde beperkt.

Lettende op de denkbeelden die de Nederlandsche natie, met betrekking tot dit onderwerp, beheerschen, is de Regering van oordeel, dat men mag verwachten, dat de bijdragen ruimer zullen zijn wanneer de Kerk in de beschikking daarover vrij is, dan wanneer zij daarin door den wetgever aan banden wordt gelegd.

Het tot hiertoe opgemerkte is evenzeer toepasselijk op de instellingen van weldadigheid door bijzondere personen of vereenigingen tot stand gebragt. Het schijnt onnoodig daaromtrent in afzonderlijke ontwikkeling te treden, maar genoeg op te merken, dat de redenen uit vroegere wetgevingen ontleend, ter verdediging van eene meerdere bemoeijenis van den Staat met de kerkelijke armenverzorging dan de Regering bestaanbaar en wenschelijk acht, niet, of althans op verre na niet in gelijke mate, op de geheel bijzondere instellingen kunnen worden toegepast, omdat aan deze ten allen tijde en tot op het tegenwoordig oogenblik in dit Rijk eene meer onbeperkte vrijheid van handelen is gelaten dan aan de kerkelijke armbesturen.

Van deze beschouwingen uitgaande, meent de Regering, dat de wet, met opzigt tot de kerkelijke en bijzondere instellingen van weldadigheid, geene andere verbindende bepalingen behoort te bevatten dan die, welke noodig zijn om de Regering in staat te stellen kennis te verkrijgen van het bestaan en de werking dier instellingen, zonder welke zij niet kan voldoen aan hare verpligting, om die aanhoudende zorg aan het armbestuur, dat tot haar gebied behoort, te wijden, welke de Grondwet voorschrijft.

Die instellingen worden dan ook in het bijgaand wetsontwerp slechts verpligt tot mededeeling van hare inrigting en haar bestuur (art. 7);

om, zoo het doel eener instelling is vervallen, het gebruik harer bezittingen en inkomsten tot eene andere, aan de laatst bekende zoo nabij mogelijk komende, bestemming te regelen (art. 9);

tot het doen der opgaven, welke voor de Regering onmisbaar zijn, om den toestand van het armwezen te beoordeelen, en een volledig verslag, zoo als bij art. 195 der Grondwet bedoeld wordt, op te maken (artt. 10 en 11);

tot het opgeven, des gevraagd, der personen, welke door haar worden ondersteund (art. 12);

tot voorafgaande kennisgeving van openbare inzameling van gelden, met uitzondering van collecten in kerkgebouwen bij de uitoefening der openbare eeredienst, en van die voor instellingen eener kerkelijke gemeenten, enkel aan de huizen van de ledematen dier gemeente (art. 13);

tot het doen blijken, zoo zij subsidie uit burgerlijke fondsen verlangen, der noodzakelijkheid daartoe (art 19 en 60);

voorts wordt de ondersteuning der armen blootelijk aan haar overgelaten (art. 20), en zijn, als regelende een onderwerp van burgerlijk regt, op haar van toepassing de bepalingen der art. 49—54, nopens het verhaal op de ondersteunden, hunne bloed- of aanverwanten of nalatenschappen, en het vervallen der octrooijen.

Bij de toelichting der bijzondere artikelen van het wetsontwerp, zal nader worden aangetoond, dat en waarom die bepalingen strooken met de hiervoren ontwikkelde beschouwingen.

Na de aanwijzing van het standpunt waarop de Regering zich geplaatst heeft bij het ontwerpen der bepalingen, die in deze wetsvoordragt betrekking hebben op de diakonien en de bijzondere instellingen van liefdadigheid, is het noodig de beginsels aan te geven, waarop naar haar oordeel, de regeling van het burgerlijk armbestuur en der armenverzorging moet rusten.

Hare hoofddenkbeelden te dien opzigte zijn deze: niemand heeft regt onderstand te eischen van eenig openbaar bestuur.

Het ondersteunen van armen is een *zedelijke*, geen *burgerlijke* pligt.

In beginsel mag ieder, die ondersteuning behoeft, haar *vragen* aan zijne medemenschen.

Die natuurlijke bevoegdheid wordt echter beperkt door de behoeften eener geregelde zamenleving in den Staat, want onbeperkte bevoegdheid tot vragen wordt *bedelarij*.

Deze is gevaarlijk voor de orde en rust in den Staat.

De Staat is verpligt tegen dat gevaar te waken, en dus eene politiezorg uit te oefenen met opzigt tot de armoede.

De beperking der natuurlijke bevoegdheid tot vragen heeft plaats ten opzigte dergenen, bij wie de armen zich aanmeldt.

Het aanwezen van instellingen, bestemd tot het verleenen van onderstand, brengt mede, dat het vragen aan deze worde *toegestaan*.

Het vragen aan bijzondere personen, waar dit het karakter van bedelarij aanneemt, moet daarentegen *verboden* blijven.

Uit die door den Staat opgelegde beperking der natuurlijke bevoegdheid tot vragen, vloeit, als onvermijdelijk gevolg, voort, dat de Staat moet aanwijzen, bij welk van zijnentwege bestaand bestuur de arme zich kan aanmelden.

Ondersteuning van Staatswege kan en behoort echter in den regel niet anders te geschieden, dan wanneer de arme geen onderstand van *elders kan* erlangen en *niet in staat is* voor zich zelven te zorgen.

Evenzeer als een bijzonder persoon ondersteuning aan armen kan weigeren of verleenen, kan ook van Staatswege de aanvrage der armen worden afgeslagen of toegestaan.

De beoordeeling omtrent de noodzakelijkheid tot ondersteuning der armen en het verleenen daarvan, in de gevallen waarin het vereischt wordt, kan echter, zoowel uit den aard der zaak als om der gevolgen wille, niet uitgaan van den Staat in zijnen geheelen omvang, maar moet plaatselijk blijven en in elke gemeente worden uitgeoefend of door haar bestuur regtstreeks, of middellijk door van wege dat bestuur tot stand gebragte of daaraan ondergeschikte burgerlijke of algemeene instellingen van weldadigheid.

Tot verzekering eener regelmatige werking dier instellingen, wordt vereischt, dat die werking door regels worde beheerscht. Dit behoort de wet te gebieden, en tevens te bepalen de wijze op welke nieuwe instellingen kunnen worden tot stand gebragt.

De wet op het armbestuur moet verder regels bevatten ten opzigte van de burgerlijke handelingen van de besturen dier instellingen, welke op het behoud en den voor- of achteruitgang van hare bezittingen en inkomsten van invloed zijn, en ten opzigte van de goedkeuring op die handelingen vereischt. De zorg hiervoor is een gewigtig deel van den grondwettigen pligt der Regering.

Na de verzekering van een regelmatig beheer dier instellingen, behoort het tot het gebied der wet, vaste grondslagen te leggen, volgens welke beslist moet worden, bij welke dier instellingen de arme zich kan aanmelden, zonder dat echter daaruit voor hem eenig regt hoegenaamd om onderstand te *eischen* kan geboren worden.

Het geval zal zich echter meermalen voordoen, dat, op het tijdstip waarop de behoefte aan onderstand ontstaat, de arme zijn verblijf niet heeft ter plaatse waar de instelling gevestigd is bij welke hij zich, volgens de bij de wet gestelde regels, kan aanmelden. Daarin moet de wet voorzien.

Van den eenen kant moet het misbruik worden voorgekomen, dat van die omstandigheid kan worden gemaakt door het bestuur der verblijfplaats om de fondsen van derden te bezwaren, door, voor rekening van dezen, onderstand te verleenen in gevallen, waarin dit niet, of in eene ruimere mate dan volstrekt onvermijdelijk is.

Van den anderen kant echter doen er zich werkelijk vele gevallen voor, waarin door ziekte of andere dringende omstandigheden, die onvermijdelijkheid ontstaat, en waarin de voorziening in billijkheid niet kan worden gelaten voor rekening der verblijfplaats, op welke de arme geene wettelijke betrekking heeft. De wet zou, deed zij het laatste, aanleiding geven, dat dikwerf, uit eene soms noodzakelijke zorg voor de geldelijke belangen der verblijfplaats, zoodanige armen langer aan hun lot werden overgelaten, of minder werden bijgestaan, dan de eischen der menschelijkheid en de handhaving der orde en rust gedoogen.

Daarom schijnt het stelsel van verhaal, mits met omzigtigheid geregeld, in eene wet op het armbestuur, wil zij eenen regelmatigen gang van zaken verzekeren, niet te kunnen worden gemist.

Daarmede staat in naauw verband de vraag, of en in hoeverre de onderstand, door instellingen van weldadigheid verleend, kan worden verhaald op de ondersteunden zelven, indien zij in beteren toestand geraken, of op hunne bloed- of aanverwanten of nalatenschappen. Het is bekend dat dienaangaande hier te lande, oudstijds, aan de besturen van onderscheiden zoodanige instellingen octrooijen van verschillenden aard zijn verleend.

Die octrooijen geven meermalen tot regtsgedingen aanleiding, die het wenschelijk schijnt voor het vervolg te verhoeden. Het is daarom raadzaam dat de wet, bij het vaststellen van regelen, welke aan alle instellingen gelijke regten verzekeren, die octrooijen vervallen verklare.

Onder de vele moeijelijke punten, die zich bij het ontwerpen eener wet op het armbestuur aanbieden, staat ook de vraag op den voorgrond, welke bepalingen zij moet bevatten met opzigt tot de subsidien uit de fondsen van burgerlijke gemeenten, aan instellingen van weldadigheid te verleenen.

Gewis zijn aan het subsidiestelsel zwarigheden van onderscheiden aard verbonden. Het is echter meer dan twijfelachtig, of in den toestand, waarin men zich te dezen aanzien sedert eene zeer lange reeks van jaren hier te lande bevindt, de subsidien geheel kunnen worden afgeschaft. Indien men hierop niet bevestigend durft antwoorden, moet de wetgever zoodanige voorschriften daaromtrent geven, als strekken kunnen om te doen blijken, dat de subsidien niet anders dan als een noodzakelijk kwaad beschouwd, en zooveel mogelijk beperkt behooren te worden. Daartoe is het raadzaam alles te vermijden, waaruit eenigerhande verpligting voor de gemeentebesturen tot het verleenen van subsidie zou kunnen worden afgeleid; voor te schrijven wat die besturen moeten in acht nemen om subsidien te kunnen verleenen, en aan Gedeputeerde Staten op te dragen, toe te zien, dat zij niet dan bij volstrekte onvermijdelijkheid worden verleend of verhoogd, en de maatregelen te nemen waartoe die collegien bevoegd zijn, om de vermindering er van te bevorderen.

Tot het armbestuur behoort voorts de opneming en verpleging van door den regter, wegens bedelarij en landlooperij veroordeelden in bedelaarsgestichten. Thans zijn alleen het gesticht te Ommerschans en de gestichten te Veenhuizen, alle behoorende tot de kolonien der Maatschappij van Weldadigheid, door den Koning verklaard te zijn bedelaarsgestichten. De onderstelling, dat men er in zou kunnen slagen, die personen elders met mindere kosten te verzorgen, heeft wel eens den wensch doen uiten, dat zij in andere daartoe te bestemmen inrigtingen konden worden geplaatst. De Regering oordeelt, dat daarin geen bezwaar kan gelegen zijn, zoodra de wet haar zal hebben verzekerd den invloed en het toezigt op zoodanige inrigtingen vereischt, tot waarborg voor eenen geregelden gang van zaken.

Alles wat betreft het qualificeren van het feit van bedelarij en landlooperij en het weren en bestraffen daarvan behoort tot het gebied van het Wetboek van Strafregt. Daarentegen kan, naar de meening der Regering, de wet op het armbestuur de regels vaststellen, naar welke, in de bedelaars-gestichten, de tuchtiging mag geschieden, die tot handhaving der orde in die inrigtingen volstrekt noodig is. Zoo ook dient zij te bepalen, door wie de kosten der verpleging in die gestichten moeten worden gedragen, waaromtrent in de laatste tijden twijfel is gerezen, welken de wet behoort op te heffen.

Na dit algemeen overzigt van het wetsontwerp, wordt nu overgegaan tot de toelichting der daarin vervatte bijzondere bepalingen, ook met het oog op den inhoud van het Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs uit de vorige Tweede Kamer, betreffende het laatstvorige wetsontwerp.

EERSTE HOOFDSTUK. *Van het armbestuur.*

EERSTE AFDEELING. *Van instellingen van weldadigheid, hare oprigting en reglementen.*

De Regering meent dat de benaming «instellingen van *weldadigheid*,» ook voor de burgerlijke beter past dan «instellingen van *onderstand*,» omdat de laatste meer zou afwijken van het denkbeeld, dat ook hetgeen het burgerlijk bestuur ten behoeve der armen doet, niet ophoudt eene weldaad jegens hen te zijn.

Art. 1. Individuele weldadigheid of die van den particulier, die over zijn eigen vermogen beschikt, begrijpt de wet niet onder instellingen van weldadigheid. Deze ontstaan eerst wanneer middelen worden afgezonderd en bewaard om *blijvend* armen te verzorgen. Middelen of vereenigingen, tot bereiking van een voorbijgaand doel van onderstand bijeengebragt of gevormd, behooren daartoe niet. Door armenverzorging wordt verstaan alle ondersteuning van armen, hetzij die door verstrekking in geld of in natura, door werkverschaffing of op eenige andere wijze plaats heeft. Onder armen worden verstaan zij, die in hun noodzakelijk levensonderhoud niet uit eigen middelen kunnen voorzien. Ter wegneming van mogelijken twijfel, is uitdrukkelijk bepaald, dat instellingen tot het *voorkomen* van armoede door deze wet niet worden beheerscht. Daaronder begrijpt de Regering alle instellingen, bij welke hetgeen aan de daarin betrokken personen wordt uitgekeerd, de vrucht is van door hen zelven bijeengebragte middelen, of slechts als terug te geven voorschot wordt beschouwd, met of zonder onderpand, zoo als *spaarbanken*, *spaarkassen*, *bussen*, *banken van leening*, *hulpbanken* enz. Zoo daarvoor wettelijke regelen worden vereischt, zij zullen bij eene afzonderlijke wet moeten worden gegeven. Hierdoor worden dan ook genoegzaam uitgesloten genootschappen als Phylacterion, Unitas, de Maatschappij van Welstand, van Hulpbetoon, studiebeurzen en dergelijke, die voorschotten of geldelijke bijdragen verstrekken, met andere bedoelingen dan voorziening in levensonderhoud; even als de vrijmetselaarsloges en andere inrigtingen, uit wier boezem soms weldaden aan armen voortkomen, doch wier wezen en hoofddoogmerk niet in geregelde armenverzorging bestaat.

Art. 2. Er schijnt geene instelling van weldadigheid te zijn, die niet tot eene of andere der hier genoemde soorten behoort. Door besturen van gemengden aard worden niet verstaan de uit burgerlijke fondsen gesubsidieerde kerkelijke of bijzondere instellingen, wier bestuur overigens uitsluitend door kerkelijke of bijzondere personen wordt uitgeoefend, maar alleen die, welke, ten gevolge van [illegible] kerkelijke of bijzondere met burgerlijke instellingen, gezamenlijk worden beheerd door personen, die gedeeltelijk door kerkelijke of bijzondere besturen, en gedeeltelijk door het burgerlijk bestuur worden benoemd, of in wier beheer kerkelijke of bijzondere en tevens burgerlijk besturen regtstreeks betrokken zijn. Overigens voorziet art. 72 in het geval, dat omtrent de toepassing van dit artikel twijfel mogt ontstaan.

Art. 3. De herziening of vaststelling der reglementen voor de hier bedoelde gemengde instellingen kan niet anders dan door het burgerlijk en betrokken kerk- of bijzonder bestuur met gemeen overleg geschieden. Kunnen deze zich niet verstaan, het natuurlijk gevolg is, dat de instelling niet tot stand kome, of, bestaat zij reeds, worde gescheiden. De onmogelijkheid eener andere uitkomst maakt het onnoodig, deze in de wet te vermelden, daar zij van zelve spreekt.

Art. 6. Het is, tot verzekering eener doeltreffende werking der wet noodig, dat de hier bedoelde onderwerpen behoorlijk worden geregeld. Daaruit vloeit de noodzakelijkheid voort, dat het hooger gezag met die regeling bekend zij, opdat het die krachtens de bepalingen der gemeentewet, indien het daartoe termen vindt, kunne schorsen en vernietigen.

Art. 7. De hier vereischte mededeeling der bepalingen betreffende de inrigting en het bestuur der kerkelijke en bijzondere instellingen, is een noodzakelijk gevolg der verhouding waarin zij geplaatst zijn tot den Staat. Deze heeft het regt te weten welke instellingen als zedelijke ligchamen bestaan, en hoe zij zijn ingerigt en bestuurd. De instellingen voor welke de gevorderde mededeeling niet geschiedt, kunnen, naar het oordeel [illegible]

niet aan het voorschift wordt voldaan, niet worden toegelaten tot het aangaan van burgerlijke handelingen.

Art. 8. De bepaling van het 1ste lid van dit artikel is noodig, in verband met art. 179 litt. *t* en *u* der gemeentewet.

Art. 9. Het is, naar het oordeel der Regering, van groot gewigt, dat gelden, eenmaal tot een weldadig doel bijeengebragt, ten allen tijde tot zulk een doel aangewend worden, ook indien de oorspronkelijke bestemming niet meer kan worden gehandhaafd. Dat geval heeft zich meermalen voorgedaan en vereischt eene bepaalde regeling bij de wet.

TWEEDE AFDEELING. *Van opgaven door de besturen van alle instellingen van weldadigheid te doen, en van collecten.*

Art. 10. Hoewel zonder twijfel de verrigtingen der Regering aangaande het armbestuur, overeenkomstig art. 195 der Grondwet, vermeld moeten worden in het daar bedoeld verslag, zoo kan men toch moeijelijk aannemen, dat de bedoeling van dat voorschrift zou kunnen zijn, de uitkomst der verrigtingen van de instellingen van weldadigheid uit te sluiten. Ware dit het geval, de grondwetgever zou zich onverschillig hebben betoond nopens de kennis van den toestand van het armwezen en den vooruit- of achteruitgang daarvan, hetgeen niet wel denkbaar schijnt. Hoe zal het der Regering [illegible], mogelijk zijn eene aanhoudende zorg over het armbestuur uit te oefenen, zoo haar de middelen niet ter dienste staan, om te geraken tot de kennis van dien toestand?

De kennis zal zeer onvolledig zijn, indien zij zich beperkt ziet tot den staat en de werking der burgelijke en gemengde instellingen van weldadigheid. Het getal der kerkelijke en bijzondere instellingen bedraagt nagenoeg het dubbel van dat der burgerlijke en gemengde. Het behoeft geen betoog, welken invloed de werking van ongeveer twee derden der instellingen heeft op die van het overige een derde, en op de maatregelen, welke door de Regering tot het voldoen aan haren pligt kunnen of behooren te worden genomen.

Daarom vordert het staatsbelang onmiskenbaar, dat ook de besturen van alle kerkelijke en bijzondere instellingen, bij de wet uitdrukkelijk worden verpligt, de opgaven te doen tot het verkrijgen dier kennis vereischt. Heeft dit niet plaats, het doel der Grondwet kan niet naar behooren worden bereikt.

Ten einde aan vroeger gemaakte bezwaren zooveel mogelijk te gemoet te komen, heeft de regering in dit artikel den aard der opgaven, van die instellingen te vragen, omschreven, en die beperkt tot hetgeen voor de bewuste kennis wordt vereischt, met uitsluiting van hetgeen betrekking heeft tot de bezittingen de instellingen; eene zaak, waarvan de niet openbaarmaking door hare besturen op hoogen prijs wordt gesteld.

Het is echter onraadzaam den vorm, waarin de opgaven moeten worden gedaan, in de wet op te nemen.

Art. 13. De Regering heeft gemeend te kunnen toegeven aan den vroeger geuiten wensch, dat van de toepassing van dit artikel ook worden uitgesloten de inzamelingen van gelden door kerkelijke instellingen enkel aan de huizen der ledematen.

DERDE AFDEELING. *Bepalingen betreffende het bestuur der burgerlijke en gemengde instellingen.*

In overeenstemming met de denkbeelden in het eerste gedeelte dezer memorie ontwikkeld, zijn de voorschriften dezer [illegible] toepasselijk op de kerkelijke en bijzondere [illegible] niet, wat de art. 14—18 betreft op de gesubsidieerde onder deze. Het erlangen van subsidie toch verandert niet den aard der instelling met opzigt tot hare burgerlijke handelingen, maar verpligt alleen tot het bewijs, dat het subsidie onvermijdelijk is, en dat de inrigting, naar vermogen, aan hare verpligting voldoet.

Het zal voorts wel geen betoog behoeven, dat die voorschriften voor burgerlijke en gemengde instellingen volstrekt worden vereischt, zal het armbestuur kunnen gezegd worden door de wet geregeld te zijn. In zooverre hebben dan ook de in de vroegere wetsontwerpen vervatte bepalingen van gelijke strekking slechts aanleiding gegeven tot opmerkingen van ondergeschikten aard. Daarop is bij het ontwerpen der artikelen dezer afdeeling, zooveel raadzaam werd geoordeeld, gelet, en het zal dus voldoende zijn daaromtrent het volgende op te merken.

Art. 15. De goedkeuring van Gedeputeerde Staten schijnt niet noodig, wanneer de besturen zich bepalen tot het aankoopen van inschrijvingen in een der grootboeken van de nationale schuld. Wenschen zij van dien regel af te wijken, dan wordt de goedkeuring der wijze van beleggen, naar het oordeel de Regering, gevorderd, om toe te zien, zoowel dat niet te veel onroerende goederen in de doode hand overgaan, als dat, bij het deelnemen in geldleeningen en het uitzetten op hypotheek, waarbij zoo ligt consideratiën van plaatselijken of personelen aard in het spel kunnen komen, het belang der betrokken instellingen steeds op den voorgrond gesteld blijve.

Art. 16. De regering is van oordeel dat men in regten even verkeerd en ten nadeele der instellengen kan willen optreden om te verweren als om te eischen. Dit moet kunnen worden voorgekomen.

TWEEDE HOOFDSTUK. *Van de ondersteuning der armen en het domicilie van onderstand.*

EERSTE AFDEELING. *Van de ondersteuning der armen.*

Art. 20 Het groote gewigt dezer bepaling is niet te ontkennen. Zij ontheft, in overeenstemming met de beschouwingen in het eerste gedeelte dezer memorie ontwikkeld, en in verband met den verderen inhoud der wet, de besturen der kerkelijke instellingen van weldadigheid van alle banden, die de thans bestaande wettelijke voorschriften haar opleggen, met betrekking tot de regeling van het domicilie van onderstand en de armlastigheid der armen. Die besturen zullen dus, wordt dit ontwerp wet, voor het vervullen harer roeping zich slechts hebben te regelen naar de voorschriften der bevoegde kerkbesturen. De Regering ontveinst zich in geenen deele, dat die vrijheid verderfelijke gevolgen zou kunnen na zich slepen, indien de Kerk haar misbruikte, door zich, om gezochte redenen en met min edele bedoelingen, te onttrekken aan de verzorging van armen, die werkelijk behooren tot het getal van hen tot wier ondersteuning de kerkelijke instellingen bestemd zijn. Zij meent evenwel gunstiger te mogen denken over de in Nederland bestaande besturen der Kerk en der kerkelijke instellingen van weldadigheid, en zij heeft gemeend dat de vrees voor dat misbruik ongegrond is.

Art. 21 en 22. Deze bepalingen brengen mede, dat het burgerlijk bestuur zich in geen geval inlaat met armen, van wie het niet, voor zooveel dit mogelijk is, stellig blijkt dat zij geen onderstand van kerkelijke of bijzondere instellingen kunnen erlangen; dat deze van de zijde van het burgerlijk bestuur niet anders worden ondersteund, dan bij volstrekte onvermijdelijkheid; en dat alle denkbeeld van regt op onderstand van den kant der armen wordt uitgesloten, door de beschikking op de daartoe strekkende aanvrage, [illegible] zij wordt gerigt.

Art. 25. De nuttigheid van dit artikel, waardoor perk wordt gesteld aan de neiging van sommige burgerlijke en gemengde armbesturen, om te ruime ondersteuning toe te staan, is bij de behandeling van het laatst voorgaand wetsontwerp niet betwijfeld.

Art. 26. Deze kosten zijn onvermijdelijk. Het antwoord op de vraag, of zij gemaakt moeten worden, kan dus niet worden afhankelijk gesteld van de beoordeeling van eenig armbestuur, zooals in den geest der wet, het geval is met gewonen onderstand aan eigenlijk gezegde huiszittende armen, waarmede de hier bedoelde verpleging in vele opzigten niet gelijk staat. Zij kan veeleer geacht worden een onmiddellijk uitvloeisel te zijn van de zorg voor eene goede politie.

TWEEDE AFDEELING. *Van de plaats waar de arme domicilie van onderstand heeft.*

De Regering is, zooals reeds in het eerste gedeelte dezer memorie is gezegd, van oordeel, dat de wet den arme, die geen onderstand van kerkelijke of bijzondere instellingen van weldadigheid kan erlangen, een antwoord moet geven op de vraag, aan welk burgerlijk bestuur hij zijnen nood kan te kennen geven.

Bij gemis daarvan zou er geheele willekeur heerschen, die bij de zoo dikwerf geblekene geneigdheid, ook van burgerlijke en gemengde besturen, om den last van armenverzorging van zich af te schuiven en op anderen over te dragen, vele armen in eenen met de voorwaarde der openbare orde strijdigen toestand zouden kunnen plaatsen.

Deze waarheid is dan ook door de meerderheid der leden van de vorige Tweede Kamer, bij het onderzoek der beide laatst aangeboden wetsontwerpen, erkend.

Nu echter de bepalingen dienaangaande niet meer op de kerkelijke en bijzondere instellingen van weldadigheid worden toegepast, kan de wet zich bepalen tot de regeling van het zoogenaamde domicilie van onderstand, en is geene verdere aanwijzing noodig van het bestuur in dat domicilie, bij hetwelk de arme armlastig is. De tot dat einde in het vroegere wetsontwerp vervatte voorschriften hadden toch alleen de strekking om aan te wijzen in welk geval die armlastigheid bij de kerkelijke en in welk bij de burgerlijke armbesturen bestond.

Telkens wanneer dit onderwerp is ter sprake gekomen, heeft de vraag, welke de grondslag ter aanwijzing van het domicilie van onderstand behoort te zijn, tot groot verschil van gevoelen geleid. De redenen voor en tegen iederen grondslag aangevoerd doen zien, dat elke zijne eigenaardige bezwaren heeft. De Regering is van oordeel, dat, ofschoon het stelsel, volgens hetwelk de plaats waar de arme, tijdens het ontstaan der behoefte, zich bevindt, als zijn domicilie van onderstand wordt aangemerkt, het eenvoudigste is, en het meest zou overeenkomen met de beginselen in dit wetsontwerp gevolgd, daartegen, in den tegenwoordigen toestand van het armwezen, zulke gewigtige bezwaren bestaan, dat het niet mag worden aangenomen. Immers zouden, in dat geval, onophoudelijk pogingen worden in het werk gesteld, [illegible] ziet of vreest, op allerhande wijze moeijelijk te maken. De hieronder te vermelden zwarigheden, bij het stelsel der vierjarige inwoning ondervonden, zouden zich vermenigvuldigen. Wijders schijnt het niet billijk, dat een verblijf, zelfs van weinige weken of dagen, den last van ondersteuning soms van gansche gezinnen gedurende eene reeks van jaren zou kunnen na zich slepen.

Er moet dus, naar de overtuiging der Regering, worden gekozen tusschen de plaats waar de arme is geboren, en die waar hij gedurende een bepaald getal jaren heeft gewoond. Op beide heeft de arme, hoewel op verschillende wijze, eene betrekking, die tot grondslag van zijn domicilie van onderstand kan worden gelegd. De Regering is van oordeel, dat, indien de wet in dit opzigt op de kerk. armbest. toepasselijk ware, de ongeneigdheid der Kerk om de geboorteplaats tot grondslag voor hare ondersteuning te nemen, eene overwegende reden kon geacht worden, om inwoning gedurende eenen bepaalden tijd daarvoor aan te wijzen.

Bij het wegvallen van die reden, acht zij het thans meest verkieslijk, dat de geboorteplaats de grondslag zij. Zij heeft daarvoor deze twee redenen:

1°. Geen der bezwaren tegen de geboorteplaats aangevoerd, schijnt zoo gewigtig als het misbruik dat van den grondslag der inwoning met de daad is gemaakt, door het nemen van onderscheiden meer of min bedekte maatregelen, opdat de minvermogenden, wier toekomstig verval tot armoede men vreest, niet gedurende den bij de wet aangewezen tijd in eene gemeente inwoning, werk of huisdienst kunnen vinden; waaruit is voortgevloeid, dat personen, die, indien zij niet zoodanige belemmeringen hadden ondervonden, vermoedelijk nog eene reeks van jaren, zoo al niet hun geheele leven, zelven in hunne behoeften hadden kunnen voorzien, door deze handelingen arm zijn geworden. Dit misbruik, dat niet wel geheel geweerd kan worden, brengt een dubbel hoogstgewigtig nadeel te weeg, daar het de zedelijkheid ondermijnt dier armbestuurders, die zich door een te ver gedreven ijver voor de louter geldelijke belangen hunner administratie, tot zulke handelingen laten vervoeren, en tevens bijdraagt tot vermeerdering van het getal der armen.

2°. De toepassing van den grondslag der geboorte is veel eenvoudiger en zekerder, en geeft tot veel minder geschillen aanleiding dan die der inwoning, zoodat dan ook de collegien van Gedep. Staten, toen zij, vóór het zamenstellen van het eerste in 1845 aangeboden wetsontwerp, over het onderwerp zijn geraadpleegd, zich eenparig hebben verklaard voor den grondslag der geboorte.

Art. 28. Dit artikel wijst aan, welke gemeente voor de geboorteplaats moet worden gehouden, namelijk die woonplaats der ouders tijdens de geboorte hunner kinderen, of die waar de plaats waar zij domicilie van onderstand hebben, indien dit elders is.

Art. 29. In den regel blijkt niet voldoende waar vondelingen en verlaten kinderen zijn geboren. De wet moet dus bepalen welke gemeente, zoolang dat niet blijkt, voor hunne geboorteplaats moet worden gehouden.

Art. 30. Na het tot stand komen der wet van 28 Aug. 1849 (*Stbl.* n°. 39), zal het geval, dat vreemdelingen hier te lande in de termen komen van onderstand te erlangen, zich, buiten het tijdelijk verplegen ter zake van ziekte, hoofdzakelijk bepalen tot dat van hen, die, binnen het Rijk gevestigd, met eene Nederl. vrouw zijn gehuwd of gehuwd geweest, en uit haar een kind of kinderen hebben, in Nederland geboren.

Artt. 31 en 32. Deze artikelen rusten op het beginsel, dat de leden van hetzelfde gezin, in den regel, althans zoolang de hoofden daarvan of één hunner leeft, hetzelfde domicilie van onderstand hebben.

Art. 33. De wet van 1818 bepaald niet hoe gehandeld moet worden ten aanzien van hen, die niet verkeeren in een der gevallen bij de wet voorzien, en wier domicilie van onderstand niet is te vinden. Het is noodig die leemte aan te vullen. De eenige billijke voorziening schijnt, dat de ondersteuning door het Rijk worde bekostigd, met toekenning der bevoegdheid aan de Regering, om hen te kunnen doen verplegen in de koloniale of andere inrigtingen, bestemd tot het verzorgen van armen.

DERDE AFDEELING *Van acten van indemniteit en dergelijke.*

Art. 34. Het is noodig het verbod tot het afgeven dezer acten, bij de wet van 1818 vastgesteld, ook voor het vervolg uitdrukkelijk te handhaven.

Art. 35. Door dit artikel wordt het tot stand brengen van armen-inrigtingen voor meer dan eene gemeente op gemeenschappelijke kosten, overeenkomstig art 121 der gemeentewet, geenszins uitgesloten, evenmin als het aangaan van overeenkomsten tot het gemeenschappelijk ondersteunen van armen, tusschen armbesturen eener zelfde burgerlijke gemeente.

VIERDE AFDEELING *Overgangsbepalingen betrekkelijk tot de twee vorige afdeelingen.*

Art. 36. Even als het 5de artikel der wet van 1818, rust ook dit artikel op het beginsel, dat de wet geene terugwerkende kracht heeft.

Art. 37. Het verschil tusschen dit artikel en het vorige, met opzigt tot vreemdelingen, is het gevolg daarvan, dat hun domicilie van onderstand zoowel bij de nieuwe als bij de bestaande wet naar de inwoning wordt geregeld.

Art. 38. Het kan niet als eene terugwerking worden beschouwd, de nieuwe wet toe te passen op hen, die tijdens hare uitvaardiging verkeeren in het geval bij art. 33 vermeld, en wier behoefte aan onderstand onder haar gebied ontstaat.

DERDE HOOFDSTUK. *Van het verhaal van verleenden onderstand.*

EERSTE AFDEELING. *Van het verhaal op besturen.*

Artt. 41—45. De gronden voor het stelsel van verhaal, in deze en de verdere artikelen der afdeeling geregeld, zijn reeds in het eerste gedeelte dezer memorie ontwikkeld.

De bijzondere bepalingen in deze artikelen vervat, hebben ten doel zoowel te verhoeden dat door derden, voor rekening van het domicilie van onderstand meer ondersteuning worde verstrekt dan onvermijdelijk is, als te verzekeren, dat het belanghebbend bestuur zoodra mogelijk worde bekend gemaakt met hetgeen voor zijne rekening is gedaan, opdat het, met opzigt tot de verdere ondersteuning, zoodanige maatregelen kunne nemen als het in zijn belang noodig oordeelt.

Art. 46. De ondervinding heeft geleerd, dat tot verzekering der administrative orde een waarborg noodig is, dat de verblijfplaats den voorgeschoten onderstand zeker en regelmatig terug erlange. Daarom moeten de fondsen der burgerlijke gemeente van het domicilie van onderstand daarvoor, jegens de verblijfplaats, aansprakelijk zijn, behoudens het verhaal bij dit artikel omschreven.

TWEEDE AFDEELING. *Van het verhaal op de ondersteunden, hunne bloed- of aanverwanten of nalatenschappen.*

Artt. 49—54. Bij hetgeen ten aanzien der bepalingen,

in deze afdeeling vervat, reeds in het eerste gedeelte dezer memorie is in het midden gebragt, wordt nog opgemerkt, dat door die bepalingen tevens kan geacht worden te vervallen dat gedeelte der Fransche wet van den 15den Pluviose XIIIde jaar, dat niet reeds is vervangen door het voorschrift van art. 421 van het Burgerlijk Wetboek.

Het geldt hier overigens een onderwerp van burgerlijk regt. Het voorstel strekt om de afwijkingen daarvan, ten gevolge der bekende octrooijen, te doen ophouden en om aanspraken jegens bijzondere personen te regelen. Daarom strijdt het niet met het stelsel dezer wet, dat die voorschriften op alle en dus zoowel op kerkelijke en bijzondere als op burgerlijke instellingen toepasselijk zijn.

VIERDE HOOFDSTUK. *Van Subsidien uit fondsen van burgerlijke gemeenten aan instellingen van weldadigheid.*

Artt. 59 en 60. De bepalingen dezer artikelen strekken tot bereiking van het doel, dat de wetgever, overeenkomstig het te dien aanzien opgemerkte in het eerste gedeelte dezer memorie, moet in het oog houden bij het stellen van regels betreffende de subsidien. Daar het hier overigens eene zaak van plaatselijk belang geldt, blijft de toepassing der voorgestelde regelen aan de beschikking der gemeentebesturen over.

Het zou met den geest van het wets-ontwerp niet strooken, de gesubsidieerde kerkelijke en bijzondere instellingen, alleen omdat zij subsidie genieten, met de burgerlijke en gemengde gelijk te stellen. Er is dan ook in het wets-ontwerp geen onderscheid tusschen de wel en niet gesubsidieerde gemaakt.

Art. 61. Zoo er nog gemeentebesturen mogten zijn, die bij het verleenen van subsidie met meerdere ruimte te werk gingen dan met des wetgevers bedoeling strookt, de vervulling der pligten bij dit artikel aan Gedeputeerde Staten opgelegd, zal hen in het regte spoor terug kunnen brengen.

VIJFDE HOOFDSTUK. *Van bedelaars en landloopers.*

Art. 62. Krachtens dit artikel zal kunnen worden te gemoet gekomen aan het verlangen van hen, die meenen, dat bedelaars en landloopers elders tot minderen prijs zouden kunnen worden geplaatst, dan in de daarvoor thans uitsluitend bestemde koloniale gestichten der Maatschappij van Weldadigheid.

Artt. 63—65. Het schijnt noodig en tevens voldoende, dat de wet bepale van welken aard de disciplinaire straffen zijn, welke in de bedelaarsgestichten kunnen worden opgelegd.

Het geldt hier echter geenszins misdrijven, die onder de toepassing van het Wetboek van Strafregt vallen. Worden deze door de in de bedelaarsgestichten verpleegden begaan, zij worden, even als alle andere misdadigers, voor den strafregter gebragt. Het geldt alleen die vergrijpen, welks wil men de orde handhaven, binnen de wanden der inrigting zelve en aanstonds moeten worden gestraft. Voor deze schijnt de regeling der gevallen en de mate waarin, gelijk mede de tijd waarvoor de tuchtiging kan worden toegepast, best aan den Koning te worden overgelaten. In het voorschrift, dat dit zal geschieden bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur, ligt voldoende waarborg tegen willekeur.

Art. 66 en 67. Met hoeveel nadruk ook vroeger opgekomen zij tegen het denkbeeld om de hier bedoelde kosten ten laste der burgerlijke gemeente te brengen, zoo acht Regering zich echter, na de meest rijpe overweging, verpligt bij het voorstel daartoe te volharden, en zich met evenveel nadruk te verklaren tegen het denkbeeld, om die kosten ten laste van het Rijk te brengen.

ZESDE HOOFDSTUK. *Van de uitspraak over geschillen.*

Art. 69. Inovereenstemming met den geest van het wets-ontwerp, is de administrative beslissing over de inrigting en bestemming der instellingen, en over het regt tot benoemen, schorsen en ontslaan harer besturen, beperkt tot de burgerlijke en gemengde.

Art. 70. De bepalingen van dit artikel strooken met art. 132 der Grondwet en met den aard der zaak. Het geldt hier toch blijkbaar alleen geschillen van bestuur.

Hoewel onderscheiden kantonregters meermalen in den zin van het slot van dit artikel hebben gehandeld, hebben anderen getwijfeld, of zij daartoe wel verpligt of zelfs bevoegd zijn. Het is, om de kennis der waarheid te bevorderen, noodig dien twijfel te doen ophouden.

Art. 71. Dit artikel is een uitvloeisel van art. 133 der Grondwet en art. 168 der provinciale wet.

Art. 72. De beslissing der vraag, of eene instelling al dan niet is eene instelling van weldadigheid, en tot welke der in art. 2 omschreven soorten zij behoort, is, vooral met opzigt tot bijzondere instellingen, waaromtrent zij zich het meest zal voordoen, van eenen hoogst gewigtigen aard, daar hare oplossing de betrokken instelling aan het ge[…] der wet onderwerpt of haar daarbuiten sluit. De Regerin[…] daarom van oordeel, dat het meest met den geest van […] ontwerp overeenstemt, die beslissing aan den regter o[…] dragen.

ZEVENDE HOOFDSTUK. *Algemeene en slotbepaling[…]*

Art. 73. Onder godshuizen begrijpt de wet alle w[…] oudemannen- en vrouwen-, besteding-, proveniers- en a[…] huizen, hofjes, gestichten tot verzorging van arme geb[…] kigen, zieken, krankzinnigen, en in het algemeen […] inrigtingen, waarin armen *uit weldadigheid* worden […] huisvest; om het even of zij daarin verder geheele […] gedeeltelijke of geene verzorging *om niet* erlangen. […] bewoordingen van het artikel omvatten die alle.

Zoo er onder de hofjes en proveniershuizen zijn die […] zoo even omschreven kenmerk missen, en, volgens het […] art. 1 opgemerkte, niet kunnen gezegd worden tot […] instellingen van weldadigheid te behooren, dan zal daar[…] zoo deswege twijfel ontstaat, worden gelet bij de beslissi[…] krachtens art. 72.

Voor werkhuizen is voedsel, als loon voor arbeid verstre[…] zoo als van zelf spreekt, onder loon begrepen.

Artt. 76 en 77. De bepalingen dezer bepalingen schijn[…] met het oog op het onderwerp dezer wet, geene […] behoeven.

Art. 78. De Regering acht het niet raadzaam, overee[…] komstig een vroeger geuit denkbeeld, in de wet de ver[…] deningen van Franschen oorsprong, die door haar word[…] afgeschaft, uitdrukkelijk te vermelden. Reeds daaromtre[…] zou onvolledigheid mogelijk zijn; en werden de Fransc[…] verordeningen opgenoemd, hetzelfde diende plaats te hebb[…] ten aanzien der oudere en nieuwere Nederlandsche vo[…] schriften. Ook hierbij kon ligt verzuim plaats hebben.

Er is daarom, naar het oordeel der Regering, geen veilig[…] weg, dan, zoo als bij het artikel geschiedt, alle vroege[…] wetten, reglementen en verordeningen, betreffende de onde[…] werpen bij deze wet geregeld, af te schaffen. Ten aanzie[…] dier onderwerpen zal zij dus het eenige rigtsnoer zijn.

Het spreekt overigens van zelf, dat de wet alleen vero[…] deningen van het openbaar gezag afschaft, en dus niet d[…] van kerkbesturen.

*De Minister van Binnenlandsche Zaken,*
VAN REENEN.

Bij JOH. NOMAN EN ZOON te 's Gravenhage.